פערשפרייט די נייע בראשור פון „שרה שענירער"!

בית יעקב
חודש זשורנאל

אָרגאַן פאַר די אינטערעסען פון בית-יעקב-שולען און אָרגאַניזאַציעס בנות-אגודת-ישראל אין פוילען

רעדאַקטאָר: א. ג. פרידענזאָן

נומער 54

7 יאהרגאַנג

געדענקט אין יובל-פאָנד פון דער בית-יעקב-ליטעראַטור אין יעדען אָרט!

טאַשען-ביבליאָטעק

שוין אַרויס פון דרוק:

פּרקי אָבות

איבערזעצט אין יודיש מיט א איינלייטונג פון עוזיאל

עס איז א וואונדערבארע איבערזעצונג. דער בעקאַנטער שריפט-שטעלער עוזיאל (א. מ. ראַגאָווי) האָט מיט זיין אָריגינעלער איבערזעצונג פון „פרק" געמאכט דאָס קלאַסישע אַלטע תלמודישע עטיק-ווערק צוגענגליך פאַר יעדען וואָס קאָן נאָר לייענען יודיש.

יעדער דאַרף זיך צואיילען און פערשאַפען די נייע העכסט-אינטערעסאַנטע פרק-אויסגאַבע!

— פראַכט-אויסגאַבע געבונדען. —

— פרייז נאָר 1 גילדען מיט פּאָרטאָ. —

5 עקז. 4 זל. 25 גר. 10 עקז. נאָר 7.50 זל.

אָהן געלט ווערט נישט געשיקט. געלט שיקען פּ. ק. אָ. 65.613

פערלאג „בית-יעקב-זשורנאַל"

פערלאַג „בית-יעקב" לאָדז

אילוסטרירטער חודש-זשורנאַל

„קינדער-גאַרטען"

פינפטער נומער (אייר) 4-טער יאָרגאַנג

מעשה'לעך, בילדלעך, לידער, קינדער-שמועסען קינדער-שאַפונגען, רעטענישען און אויפגאַבען.

— גרויסער בוך-פאָרמאַט —

— פרייז 1 גילדען א קווארטאל —

צו בעקומען אין אונזער אדמיניסטראַציע

— געלט-שיקען פּ.ק.אָ. 65.613 —

צענטראַלע „בנות אגודת ישראל" אין פוילען

אַלע אגודות, אָרטאָדאָקסישע עסקנים אין די שטעט וואו עס עקזיסטירט נאָכנישט קיין בית-יעקב-שול, אָדער קיין בנות-אגודת-ישראל-אָרגאַניזאַציע, בעקומען אויף פערלאַנג נאָר פאַר איין גילדען פּראָפּאַגאַנדע-מאַטעריאַל, בראָשורען, אויפרופען, זשורנאַלען א. ד. גל. פאַר „בית יעקב" און „בנות". אויפ'ן פּ. ק. אָ.-טשעק פון דער צווייטער זייט, מוז זיין דער אגודה-סטעמפּעל, אָדער פון אָרטיגען רב.

אַדרעס פאַר בריף:

Sekretarjat B. A. I. Łódż Aleksandrowska 28

פאַר געלט: P. K. O. 65.613

אַכטונג!

די שבועות-אויסגאַבען פון „בית-יעקב זשורנאַל" און „קינדער גאָרטען" ערשיינען אי"ה פּינקטליך אויף ראש-חודש סיון.

די וואָס ווילען נישט תיכף ערלעדיגען אינגאנצען זייערע חובות ווילען נישט בעקומען אונזערע שבועות-אויסגאַבען.

פערלאַג
בית-יעקב
לאָדז

ארכיון אחבות

דער פערלאַג „בית יעקב“ ביי דער אַרבייט!

מיר טרעטען צו בעזרת השם פאַרטצוזעצען אונזער זיבעג־יעהריגער אַרבייט מיט אַ גאַר ברייטען פערנעם. מיר האָבען זיך פערבינדען מיט די גרעסטע רעליגיעזע דענקער און בעדייטענדסטע אָרטאָדאָקסישע שריפטשטעלער, וועלכע שרייבען ספּעציעלע אַר־בייטען פאַר אונזער פערלאַג.

ערשטער אָרטאָדאָקסישער אַלמאַנאַך

אַ גרויס זאַמעל־בוך, וואָס געהט שוין אין דרוק, אַ בוך פון 500 זייטען. עס בעטייליגען זיך די קרעפטיגסטע פעדער־מייסטער אין אונזער ליטעראַרישער משפחה. דער גרעסטער און עלטסטער יודישער רעליגיעזער דענקער אין אונזער דור דר. נתן בירנ־בוים שרייבט אַ אָפּהאַנדלונג וועגען דער יודישער פרוי ספּעציעל פאַר'ן אַלמאַנאַך. עס קומען צענדליגער ליטעראַרישע אַרבייטען, וואָס וועלען האָבען אַ אייביגען ווערט.

ליטעראַרישער בית־יעקב־קאַלענדאַר

א ליטעראַרישער קאַלענדאַר אין בוך־פאָרם (מיט אפּויילישער ביילאַגע) אויפ'ן יאָהר תרצ"א־צ"ב. (1930-31) דאָס איז אַ אָרי־גינעלע אַרבייט לויט'ן מוסטער פון די מאָדערנסטע שול־קאַלענ־דאַרען, דערביי צוגעפּאַסט צום גייסט פון אונזערע אידעאַלען, אַלע עלטערע און יונגגע בית־יעקב־שילערינס. ווי אויך בנות־חברות וועלען אין דעם קאַלענדאַר האָבען אַ וועג־ווייזער. עס איז גענוג צו זאָגען אַז אַלס מיטרעדאַקטאָר פון קאַלענדאר וועט זיין דער געבער פון פּראָיעקט דר. שמואל דייטשלענדער.

„WSCHÓD“

אַ פּוילישער זשורנאַל געווידמעט די אינטערעסען פון בנות־אַגודת־ישראל, מיט אַ רייכען ליטעראַרישען אינהאַלט. דער זשורנאַל וועט פיהרען אין פּויליש (פאַר די וואָס ליינען שוואַך יודיש) אַ גרויסע פּראָפּאַגאַנדע פאַר'ן בנות־געדאַנק און וועט אויך האָבען אַ רייכען ליטעראַרישען אינהאַלט. דער ערשטע נומער ערשיינט נאָך היינטיגען חודש.

פּראָפּאַגאַנדע ביבליאָטעק פאַר בית־יעקב און בנות־אַגו"י

דאָס זענען ביליגע בראָשורען אויף צו פערשפּרייטען דעם בית־יעקב און בנות־געדאַנק צווישען די ברייטע יודישע מאַסען. די ערשטע בראָשור שוין ערשינען — „אַ רוף צו יודישע טאַטע־מאַמע וועגען געבען זייערע טעכטער א רעליגיעזע ערציהונג אין די ב"י־שולען“ פון שרה שענירער (ערשיינט אויך דערנאָך אין פּויליש) צום דרוק ווערען נאָך געגרייט פאָלגענדע פּראָפּאַגאַנדע־בראָשורען: 1) „בית יעקב“ אַלס חלום און ווירקליכקייט פון וואָלף יאקובזאָן 2) אונזער טעכטער־שול פון י. ל. אָרלעאַן 3) זיבען בריף צו דער יודישער טאָכטער פון שרה שענירער (געווידמעט דאָס פּראָג־ראַם און די פּרינציפּען פון „בנות“) 4) וואָס וויל בנות־אַגודת־ישראל פון א. ג. פרידענזאָן 5) ד אויפגאַבען פונס בתיה־פערבאַנד 6) דאָס ערציהונגס־פּראָבלעם ביי פעלקער און ביי יודען—דר. ש. דייטשלענדער. 7) געזאַמעלטע שריפטען פו א. ז. פרידמאַן, 8) אונזער בעציהונג צו ארץ־ישראל (אַ סטודיע פון יעקב לאַנדוי) 9) וואָס בעדייטעט דער טראַדיציאָנעלער יום־טוב פון חמשה־עשר־באב 10) די רעדע פון הרה"ג ר' אהרן לעווין שליט"א (ריישער רב) ביים גרונדשטיין־לייגען פון בית־יעקב־סעמינאר אין קראָקא (פּויליש).

טאַשען־ביבליאָטעק

דאָס וועלען זיין איבערזעצטע ווערק אין יודיש פון אונזער אַלטער ספרים־שאַנק, עססעטישע פּראַכט־אויסגאַבע, אזוי דאָס עס וועט זיין בעקוועם פאַר יעדען צו האָבען דאָס ביי זיך, אָדער אין אַ האַנד־בייטעל, ביים שפּאַציר, אויף דער רייזע א. אַז. וו. די ערשטע צוויי אויסגאַבען שוין ערשינען: 1) גאַנץ פּרקי־אבות אין יודיש, דורכ'ן בעקאַנטען שריפטשטעלער ע' יאל (א. מ. ראָגאָווי) 2) „רות“ אין יודיש מיט אַ פאָרוואָרט און ערקלערונגען פון בעקאַנטען יונגען דיכטער שמואל נאדלער. צום דרוק ווערט צוגעגרייט 3) די רעשט 4 מגילות (איכה קהלת, שיר־השירים, מגלת־אסתר) אלץ מיט ערקלערונגען, 4) די געשיכטע פון יהודית (מגלת־יהודית) 5) שמונה פרקים להרמב"ם אין יודיש 6) א זאמלונג פון תלמודישע אַגדות 7) אפאָריזמען און ווערטלעך פון גדולי ישראל.

קינדער־ליטעראַטור

עס ווערט געגרייט צום דרוק: 1) אַ אילוסטרירט זאַמעל־בוך פאַר קינדער 2) לידער און מעשה'לעך פון אליעזר שינדלער 3) קינדער־לידער פון שמואל נאַדלער 4) ביליגע ביכלעך „קינדער ביבליאָטעק“ געשריבען דורך די בעסטע אָרטאָדאָקסישע שריפטשטעלער און טאַלאַנטירטסטע דיכטער 5) „קינדער הלומות“ פון חיים שוואַב 6) בית־יעקב־מעשה'לעך פון א. ג. פרידענזאָן א. א.

אָט דאָס זענען נאָר די נייע ווערק וואָס ווערען שוין געגרייט צום דרוק און וואָס א טייל פון זיי זענען ווי בעוואוסט שוין ערשינען, אחוץ נאָך א רייה גראַנדיעזע פּלענער, וועגען וואָס מיר וועלען נאָך בעזונדער שרייבען.

געדענקט־זשע אין פאָנד פון דער בית־יעקב־ליטעראַטור!

בעמערקונג: צוליב טעכנישע סבות איז נאָך אין היינטיגען נומער נישט פערהאַן די רשימה פון די וואָס האָבען געשפּענדעט פאַר אונזער ליטעראַטור־פאָנד — אין קומענדיגען נומער קומט שוין בעשטימט די ערשטע רשימה. די אָנדענק־קאַרטען ווערען די טעג פונאַנדערגעשיקט.

פּראָפּאַגאַנדע־ביבליאָטעק פאַר בית־יעקב
און בנות־אַגודת־ישראל

שוין אַרויס פון דרוק די ערשטע בראָשור:

וואָס דאַרף זיין מיט דער יודישער טאָכטער?

(א רוף צו יודישע טאַטע־מאַמע וועגען דער נייטיגקייט
פון ערציהען די יודישע טאָכטער אין אַ בית־יעקב־שול)

די בראָשור איז געשריבען דורך די שעפערין פון בית־יעקב־געדאַנק און גרינדערין פון דער ערשטער בית־יעקב־שול

שרה שענירער

מיט א פאָרוואָרט פון א. ג. פרידענזאָן.

אין הארציגע ווערטער וועקט דאָס געוויסען פון יודישע טאַטע־מאַמע צו געבען זייערע טעכטער אַ רעליגיעזע ערציהונג, די אויפטהוערין פונ'ם גראַנדיעזען בית־יעקב־ווערק.

די בראָשור איז געטיילט אין אייניגע העכסט־אינטערעסאַנטע קאַפּיטלען וועלכע רעדען אַרום די ראָל פון דער בת־ישראל אין דער פערגאַנגענהייט, געגענ־וואַרט און צוקונפט.

די גאַנצע בראָשור, פון אָנהויב ביז'ן סוף, איז אַ פייערדיגער רוף, וואָס לאָזט איבער אויפ'ן לייענער אַ טיף־ווירקענדען רושם די איידעלסטע טאָנעס פונ'ם טאַטע־מאַמע הארץ ווערט גערירט ביז גאָר, אזוי דאָס נאָכ'ן דורכליינען די דאָזי־גע בראָשור, וועט זיך קיין שום פאָטער אָדער מוטער אָפּזאָגען פון צו געבען זייער קינד אין אַ בית־יעקב־שול און זיין גרייט פאַר דער בית־יעקב־אידעע, אויך מיט מאַטעריעלע אויפּאָפּפערונג. אין דער בראָשור איז אויך אָפּפאָטאָגראַפירט דאָס ערשטע אַרטיקעל אין „בית־יעקב“ מיט 7 יאָהר צוריק „דער ציל פון די ב"י שולען“.

אַלע שולען וואָס ווילן געווינען תלמידות און אויך אַז די וואָס זייערע קינדער לערנען שוין אין בית־יעקב, זאָלען האָבען מעהר אינטערעס פאַר דער שול און גאַנץ בעזונדער אין די ערטער, וואו עס וויל זיך ערשט גרינדען אַ בית־יעקב־שול, בעשטעלען וואָס אַ גרעסערע צאָהל עקזעמפּלארען, בכדי די בראָשור זאָל אַריינ־ברענגען אין יעדען יודישען הויז התלהבות פאַר דער בית־יעקב־אידעע.

די בראָשור איז שעהן אַרויסגעגעבען אין גרויסען בוך־פאָרמאַט און קאָסט נאָר 15 גראָשען אַ עקזעמפּלאַר. 100 עז נאָר 10 גילדען. 50 עקז. — 6 גילדען, — פאַר פּאָרטאָ געהט צו 10 פּראָצענט פונ'ם בעטראַג. ווייניגער ווי 7 עקז. פאַר 1 גיל־דען ווערט נישט געשיקט.

אָהן געלד ווערט קיינעם נישט געשיקט.

געלט שיקען דורך פּ. ק. א. **65.613.**

בריף שרייבען איז איבריג, אויפ'ן פּאָסט־אָבשניט קען מען אויפצייכענען די צאָהל עקז.

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 054 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

ב"ה לאָדז,
א י י ר תר"ץ.
זיבעטער יאָהרגאַנג

№ 54

Łódź,
Maj 1930
Rok VII

בית יעקב
חודש זשורנאַל

אָרגאַן פאַר די אינטערעסען פון בית-יעקב-שולען און אָרגאַניזאַציעס בנות-אגודת-ישראל אין פוילען
רעדאַקטאָר: א. ג. פרידענזאָן

בית יעקב לכו ונלכה באור ד׳
(ישעי׳)

אשה יראת ד׳ היא תתהלל
(משלי)

פון פּאַראַיאָהרען ביז הייבט

שרה שענירער

...און אַוועק איז נאָך אַ יאָהר און ווידער צעהלען מיר די טעג פון יציאַת-מצרים ביז מתן-תורה; און ווידער געבען מיר זיך אָפּ אַ דין וחשבון, צי מיר האָבען דעם גייסט פון דער פאַר-אַיאָהריגער ספירה ריכטיג אויפגעפאַסט און אויסגענוצט.

מיין „ספירה" פאַלט איצט אויף אונזער צווייטער בנות-קאָנפערענץ, וועלכע איז פאָרגעקומען מיט אַ [illegible] אין לאָדז. דעמאָלט זענען אַלע אונזערע געדאַנקען געווען געווידמעט דער קומענדיגער קאָנפערענץ, און פיל, פיל האָפנונגען האָט מען אויף איהר געלייגט.

צי זענען זיי אָבער אַלע ערפילט געוואָרען?

עס שטעהט נאָך פאַר מיינע אויגען דער ריזיגער זאַל מיט די פאָר הונדערט דעלעגאַטינס און געסט; כ׳זעה נאָך יעצט זייערע התלהבות-פלאַמענדע פנימער, און שמחה-פינקלענדע אויגען, ווי זיי שלינגען דורשטיג די רייד פון אַלע רעדנערינס. ס׳האָט דעמאָלט ביי מיר אויסגעקוקט ווי איינע פון מיינע פרעהליכע און גליקליכע חלומות, און ערשט די אָנוועזענהייט פון די פרעמדע זשורנאַליסטען, האָבען מיך דערמאָנט, אַז דאָס איז אַ ווירקליכקייט, אַ פריי-דיגער אמת...

און כאָטש דער חשבון מיינער פאַלט נישט אויס אינגאַנצען אַ בעפרידיגענדער—ווייל, ווי איך האָב שוין נישט איינמאָל געזאָגט, מיינט מען אין די בעגייסטערונגס-מינוטען פיל מעהר אויפצוטהון, ווי מ׳איז דאָס מקיים אין דער ווירקליכקייט—דאָך *) בין איך גאַנץ צופרידען פון די פירות פון אָט דעם גרויסען צוזאַמענפאָהר.

אויפ׳ן ערשטען אָרט פון מיין חשבון, פיגורירט דער ער-פאָלג פונ׳ם פיהרערין-קורס. כ׳האָב דעם ווינטער בעזוכט איינינע אָרגאַניזאַציעס, וואו די תלמידות פונ׳ם זומערדיגען פיהרערין-קורס אַרבייטען מיט׳ן גרעסטען ברען און אייפער צו פערגרעסערן און פערברייטערן די בנות-אָרגאַניזאַציע. אַסאַך דערפרעהענדעס האָב איך געזעהן אין: כזשאַנאָוו, זאַוויערצע, וואַרשא, בענדין, סאָסנאָוויץ און וויעזשבניק, און פיל גוטע נייעס האָב איך גע-הערט פון ביעלסק, לאָדז, סאַנדז, א. ד. גל.

ס׳איז באמת אַ גענוס צו זעהן דעם התלהבות, מיט וועלכען די יונגע פיהרערינס ערפילען זייערע פונקציעס, און ווי די חברות פערשטעהן עס אָפּצושאַצען.

דער צווייטער ערפאָלג פון אונזער קאָנפערענץ איז דאָס שאַפען די „בתי"״-גרופען.

אין אַסאַך שטעט האָב איך דעם ווינטער געזעהן די פייג-קעלדיגע לעבעדיגע אויגען פון אָט אָ די יוגענד-גרופען, וועלכע האָבען נישט אין זינען קיין שום פּאָליטיק, אַחוץ די ב״י-אידעע. כ׳האָב גאַנץ גוט בעמערקט דעם טיפען ערנסט, מיט וועלכען זיי בעציהען זיך צו דער הייליגער זאַך. דעם קרבן וואָס זיי ברענגען מיט דעם, וואָס זיי ווערען אויסגעלאַכט פון זייערע פריהערדיגע חבר׳טעס, און די קינדערישע שמחה, וועלכע זיי האָבען מיר אַרויסגעוויזען בעת די באַנקעטען, וועלכע זיי פלעגען איינ-אָרדנען בעת מיינע בעזוכען.

יאָ, „באַנקעטען" רופען זיי עס אָן, פונקט ווי די „גרויסע" און איך... איך האָב בעאָבאַכטעט זייערע שטראַהלענדע תמימות-דיגע געזיכטער, זיך איינגעהערט צו זייערע בעגייסטערטע בע-גריסונגס-רעדעס, פון וועלכע ס׳האָט אַרויסגעשפּראָצט ריינער אמת און האָב געשיקט אַ שטילע תפלה צו ג-ט:

„זעה, רבש״ע, ווי אָט די יונגע קינדער נעמען זיך צוזאַמען דיך צו דינען באמת ובלבב שלם. העלף-זשע זיי דעריבער צו, אַז דער צייט-שטראָם זאָל אויף זיי נישט האָבען קיין שליטה".

און אפשר, ערוועקט זיך אין מיר אַ געדאַנק — אפשר וועלען מיר, דערוואַקסענע, צוליב אָט אָ די קינדער שוין האָבען ענדליך די זכי׳ צו ווערען אויסגעלייזט פונ׳ם גלות, פונקט ווי די יודען אין מצרים זענען געוואָרען אויסגעלייזט בזכות נשים צדקניות...

און איך נוץ אויס די בעגייסטערונג זייערע צום פּראַקטישען אונטעררוכט, ערקלער זיי געניי איבער וועלכע זאַך ס׳קומט צו-ערשט אַ ברכה צו מאַכען ביי אזאַ רייך געדעקטען טיש, וועלכע ברכה אחרונה קומט פריהער, און וועלכע ברכה פטר׳ט די צווייטער, און ווידער האָב איך אַ געלעגענהייט זיי צו ערקלערען די 3 דעוויזען, וועלכע מיר האָבען געשטעלט פאַר אונזערע גרופען:
1) עבדו את ה׳ בשמחה; 2) שויתי ד׳ לנגדי תמיד; און 3) למנות ימינו כן הודע.

אייך, טייערע בנות-שוועסטערן און ליבע בתי״-טעכטער, וועלכע כ׳האָב נישט געקענט פערזענליך בעזוכען, וועל איך דאָ בקיצור ערקלערען די דריי דעוויזען:

דער ערשטער דעוויז איז: עבדו את ד׳ בשמחה. דאָס וואָרט פרייד האָט אין אונזער הייליגער שפראַך צוויי אויסדריקען: ששון און שמחה. ששון הייסט אויסערליכער פרייד, און שמחה —אינערליכער פרייד, און אָט אָ זאָגט דוד המלך: עבדו את ד׳ בשמחה, דינט ג-ט און ערפילט זיינע מצות נישט מיט בלויז אויסערליכער נאָר אויך מיט אינערליכער פרייד!

מיינע ליבע! יעדע איינע פון אייך האָט שוין נישט איינ-מאָל געמוזט פיהלען אָט אָ די אינערליכע שמחה, און געפיהלט האָט איהר זי דעמאָלט, ווען איהר האָט מקיים געווען עפּעס אַ מצוה, אָדער זיך אָפּגעהאַלטען פון אַ פערבאָטענער זאַך, פון אַן עבירה, און וואָס טייערער עס האָט אייך געקאָסט, וואָס מעהר ערדישעס פערגעניגען איהר האָט געמוזט דערביי מקריב זיין — אַלץ מעהר אינערליכער שמחה האָט איהר אין דעם געפיהלט, גובר געווען דאָס שלעכט און געטהון אַ גוטע טהאַט. איהר האָט דאַן געפיהלט דאָס אמת׳ע גליק, וועלכעס איז נישט אָפּהענגיג פון אויסערליכע אומשטענדען.

און ווי אַזוי אַרום, אָבער, קומט מען צום טייערן גליק-

א יאָהרצייט אָדער אַ געבורטסטאָג?

פון אסתר ראָזאַ

אַ יאָהר איז אַוועק זינט אונזער צווייטער לאַנדעס-קאָנפע-רענץ. א יאָהר אין מענשענס לעבען איז אין פלוג, ווי אַ טאָג, א שעה, אפשר גאָרנישט.

עס איז אָבער אמאָל אַ טאָג מעהר ווי א יאָהר, און אַ שעה מעהר ווי א גאַנצע עפּאָכע. נו, וואָס האָבען מיר טאקי איבער-געלעבט פאראיאָהרען. און מיט וואָס איז דאָס יאָהר אוועק פון אונז? האָבען מיר דערגרייכט כאָטש א צענטעל פון אונזערע ערוואַרטונגען, האָפנונגען און שטרעבונגען? האָבען מיר שוין עפּיס פרישעס, לעבעדיגעס פון אונזער ארבייט געלאָזט אויפגיין? ווען מיר קוקען צום טורעם פון אונזערע אויפגאבען, האָבען מיר נאָך אפשר גאָרנישט! ווען מיר נעמען אָבער אין אכט אונזערע מעגליכקייטען, אָ, איז עס שוין אַסך דערגרייכט! פיל שענעס, הייליגעס, אָפּפערוויליגעס איז געטהון געוואָרען במשך

דעם יאָהר. עס שיינט אָבער אויף אונזער ארבייטס-האָריזאָנט ארויס נאָך פיל ליידיגקייט, נאָך אַסך פערטריקענטער נישט-בעארבייטער באָדען.

מיר האָבען טאקי אסך צו טהון, צו אונזער פרייד אָבער אויך שוין אַסך געטהון. דערפאַר האָפען מיר, אז מיר וועלען זיך צוואקסען און אונזערע אויפגאבען נאָך בשלימות ערפילען. מיר טאָרען דערביי אָבער נישט פערגעסען, אַז צוגלייך מיט'ן אויפשטייג פון אונזער ארבייט, קומען צו אלץ ווייטערע און נייע בעדערפענישען. און ווען מיר וועלען זיך שוין בעצייטענס נישט פעסטער אָרגאניזירען און ערפילען אונזערע פליכטען, ווען מיר וועלען נישט באלד לייגען קיין פעסטע פונדאמענטען, וועלען מיר זיך קוים קענען שפעטער ארויסבעקומען פונ'ם פלאָנטער, פון דיסציפלין-לאָזיגקייט, אָפגעפרעמדקייט א. א. וו.

מיר ווייסען דאָך גוט, אז נישט ווייטער גיין, הייסט בלייבען אָפּגעשטאנען, נישט פרישע נאהרונגען געבען, לאָזען זיך די אלטע כוחות אויס. מיר טאָרען נישט לאָזען אויס-וועפען זיך.

אלס ביישפיל זאָלען אונז דינען די פיל אנדערע געזעל-שאפטען, וועמענס ציל עס איז געוואָרען אַ בלאָף, און זייער גאנצער מהות איז פוסטקייט און אָהן אַ ברעקעל אידעאליזם, איך מיין אז אונז קאָן קודם-כל נאָר פערהיטען פון אונזער געפאהר, ערנסטקייט צו דער זאך, און נאָר דאָס איז דער וועג צו דער פערברייטערונג פון אונזער טעטיגקייט.

ביי קיין שום פאָלק אין דער וועלט איז נישטאָ אזוי פיל ערנסט צום לעבען, ווי ביים יודישען פאָלק. און קיין שום נאציע ציילט דאָך נישט אזוי די טעג—נישט נאָר די יאָהרען—ווי ביי אונז. דאָ ציילט מען ספירה, שפעטער ציילט מען ווידער די וואָכען, און סליחות-טעג, עשרת-ימי-תשובה. דאָס ציילען ווייזט ווי שנעל די צייט פערגייט, ווי גרויס עס איז דער אמת פון „אם לא עכשיו אימתי?"...

אונזער ציילען געהט אָבער נאָך פיל ווייטער: „למנות ימינו כן הודע!" טעג טיילען זיך דאָך אין שעה'ן, שעה'ן אין מינוטען, און מינוטען טיילען זיך דאָך ווייטער.

מינוטען מוז מען קענען ציילען. אין איין מינוט קאָן מען אלעס פערשפּעטיגען. יאָ, איין מינוט קאָן אמאָל ענטשיי-דען; יאָהרצייט אָדער געבורטסטאָג?

שלום, האַרמאָניע, ליבשאַפט, דאָס איז דאָס עלעמענטאר-סטע, עיקר'דיגע געברויך אין אָ אָרגאניזאציע און דער יסוד פון אונזער געזעלשאפטליכער צוזאמענארבייט. ווען ס'זאָל נישט זיין קיין הארמאָנישע צוזאמענארבייט אין אונזער בנות-אָרגאַני-זאציע, ווי אַזוי וועלען די איינצעלנע און געמיינזאַמע פונקציעס פון אונזער אַרבייט אויסקוקען?

ג—ט האָט ביי דער וועלט-בעשאפונג, די האַרמאָניע און ליבע פונדאַמענטירט, נאָר די מענשען האָט זי אין פיינדשאפט דיסהאַרמאָניע פערוואַנדעלט.

אין דער נאטור העלפט אַלעס צום אַלגעמיינעם דערהאַל-טונג, דאָס טייערסטע און בעסטע. זי קאָן נישט אַנדערש. מיר דאַרפען אויך אַנדערש נישט צו קענען!

אין אַ בלומען-טאָפּ, אונטערשיידעט זיך נישט דער ספעציפישער אראָמאט פון יעדעס גרעזעלע בעזונדער, דערפאַר שמעקען אַלע צוזאַמען—שטאַרקער!

היינט אינם פריהלינג פון נאטור, ווען ס'בעלעבט זיך אלעס, שטעלט זיך אויך די פראַגע וועגען אונז: יאָהרצייט אָדער געבורטסטאָג?

צו אינערליכער פרייד? נאָר מיט'ן צווייטען אונזערן דעוויז: שויתי ד' לנגדי תמיד! איך מוז מיר תמיד פאָרשטעלען, אַז ג—ט שטעהט פאַר מיר. דער געדאַנק, וועלכער ברויך בעגליי-טען אונזער גאַנץ לעבען, איז דאָס בעסטע שוץ-מיטעל געגען יעדערער, אַפילו קלענסטער עבירה, און בעסטער ערדעגער צו טהון, וואָס מעהר מצות און מעשים טובים.

למנות ימינו כן הודע – איז אונזער דריטער ליבער דעוויז. בעשעפער! לערן אונז אויס צו צעהלען אונזערע טעג! האָט זיך דער מלך דוד געבעטען. צי האָט ער דען, אונזער גרויסער דיכטער, נישט געוואוסט צו צעהלען די טעג? צי האָט ער געבעטען אויף אַ היינטיגען קאַלענדאַר?... זיכער נישט. זיינע ווייטערדיגע ווערטער אָבער וואַרפען אַ ליכט* אויף די פריהערדיגע. ער זאָגט דאָרטען: ונביא לבב חכמה – מיר וועלען דיר ברענגען אַ האַרץ פול מיט חכמה. זעהטס! יעדערע מינוט פון מענשליכען לעבען האָט אין זיך 3 מאָמענטען. יעצט איז די צוקונפט; מיט אַ רגע שפעטער ווערט פון איהר: געגענווארט, און ווי נאָר זי פערשווינדט, געהערט זי שוין צו דער פערגאַנגענהייט.

דאָס זאָגט דוד המלך: למנות ימינו כן הודע – אַז ווען מיר ווילען וויסען ווי יעדע מינוט פון אונזער לעבען אויסצונו-צען צו אַ געטרייער דינסט פאַר ג—ט, ווען מיר וועלען תמיד גע-פינען דעם צוועק פאַר אונזער דאָ זיין, און ווען ג—ט וועט אונז צוריקרופען צו זיך, וועלען מיר נישט קומען מיט אַ חשבון פון 70 יאָהר נאָר פון 70.365.24.60.60.3 דאַן וועלען מיר דיר ברענ-גען, ג—ט, אַ לבב חכמה!

איך האָב זיך דאָ צושמועסט וועגען אַנדערע זאַכען און נישט געמאַכט דעם רעשט חשבון. לאָז איך עס שוין איבער פאַר אַנדערע, וואָס זאָלען עס מאכען. איך בין מיט איינעם צופרידען און כ'פערהאָף, אַז איהר אלע בנות, ווי בתי' מיטגלידערינס, וועט שוין אויף אייביג טריי בלייבען אונזערע הייליגע דעוויזען, און מיט אמת'ע בעגייסטערונג מיטפיהלען דאָס, וואָס זיי לעגען אויף אונז אַרויף. לשנה הבאָה זאָל מען זוכה זיין צו צעהלען ספירה אין ירושלים.

איינס מוזען מיר נאָר געדענקען, אַז מיר זענען נאָך אַלץ אין אָנהויב פון אונזערער אַרבייט, און מיר טאָרען נישט רוהען ביז די אמת'ע בעגייסטערונג צו אונזערע הייליגע אידעאַלען וועט אַרומנעמען און אַדורכגליהען די הערצער פון אַלע אונזערע שוועסטער.

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 054 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

רבי אדער דיכטער?

(פראגמענט פון ד"ר לעהמאנס ביאגראפיע) (צו זיין פערציגסטער יאהרצייט).

...און עס איז אויסגעפאלען דער שווערסטער אינערליכער קאמף אין זיין לעבען. ווי אברהם אבינו — זיין זוהן, אזוי איז ער ענדליך גרייט זיינע אלע אנדערע וואונשען צו ברענגען אלס קרבן אויף ג—טס מזבח.

בערלין האט לעהמאנען געגעבען שטאף צו זיינע דראמען, וועלכע ער האט שטילערהייט געדיכטעט. יוליוס ראזענבערג, אטא ראקוועט, פויל הייזע און עמיל פאלעסקע געהערען צו זיינע בעקאנטע. ער האט זיך אין דעם קרייז געפיהלט אויסערגעוועהנליך גוט, און דעריבער כמעט פערגעסען פון זיין אלטען ציל צו דערגרייכען א רבנישע שטעלע. ער האט פערפאסט א דראמע פון דער ענגלישער געשיכטע, וועלכע איז איהם נאך פון די קינדער יאהרען דורך שעקספיר געווען אזוי גוט בעקאנט, איבער דעם קעניג מאנמויטס. די דראמע בעהאנדעלט די געשיכטע פון מאנמויטס, קארל דעם צווייטענס זוהן פון ענגלאנד, וועלכען יאקוב דער צווייטער האט געהייסען אין טויערהיל אפהאקען דעם קאפ, ווייל ער, מאנמויטס, האט זיך געלאזט אויסרופען אלס קעניג אויפ'ן פאטערס ארט. ווי נאר דער יונגער דיכטער האט פערענדיגט זיין דראמע, אזוי האט ער בעקומען א שרעקליך אונאנגענעהמע ידיעה, אז אויך פאלעסקע האט אנגעשריבען א דראמע איבער דעם קעניג מאנמויטס און ער האט עס פארגעלייענט אויף א עפענטליכער פערזאמלונג אין בערלין. ווי האט מאיר געקאנט וואגען צו קאנקורירען אויף איין געביט מיט אזעלכען ווי פאלעסקע, וועלכער איז דעמאלט געשטאנען אויפ'ן שפיץ פון זיין דיכטערישען רוהם? מאיר האט בעשלאסען אפען זיך אדורכצושמועסען מיט זיין דיכטער קאנקורענט. פאלעסקע איז אבער פערגאנגען אמת גרויס. „מיין דראמע — האט ער געענטפערט דעם יונגערמאן — האב איך ביז אהער נישט געקאנט ברענגען אויף דער סצענע, אפשר איז אייערע בעסער און וועט בעשענקען אונזער טעאטער מיט אנ'אמת'ער דיכטונג, נאך וועלכער מיר אלע לעכצען. איך וויס: איהר האט טאלאנט. בענוצט אייך מיט מיין ווערק, אויף וויפיל ס'קען נאר אייך דינען. נעמט צונויף אייערע יונגע כוחות און פרובט שאפען אזעלכעס, וואס זאל זיך ארויסווייזען ווירדיג געגען דער גרויסער ירושה, וואס האט אונז איבערגעלאזט דער שטאם-פאטער שעקספיר".

נאך אזעלכע שעהנע, אויפמונטערדיגע ווערטער האט זיך דער יונגער מאיר ווידער גענומען מיט'ן גאנצען ברען ארבייטען ארום זיין ווערק, וועלכעס ער האט אין א קורצע צייט צוגעפיילט און אויסגעבעסערט.

פאלעסקע האט דאס שטיק אדורכגעלייענט און געפינען דערין טאלאנט. ער האט זיך דערקלערט גרייט איינצואָרדנען אנ'אוועמד, אויף וועלכען מאיר וועט האבען די געלעגענהייט פארצולייענען זיין ווערק פאר א גאנצע רייה שוישפילער און ליטעראטען. ער האט אויך אויסגעדריקט די האפנונג און דעם וואונש, אז מאיר זאל זיך פון איצט אן ווידמען אויסשליסליך די ליטעראטור.

מאיר איז א געוויסע צייט ארומגעגאנגען אויסגעוועהנליך צוקאכט. פון איין זייט האט ער זיך שוין בעטראכט אלס צוקונפטיגער דיכטער און אנ'אונענדליך געפיהל האט איהם ארומגענומען. פון דער צווייטער זייט אבער האט ער געציטערט, אז דער דאזיגער וועג וועט זיך נישט לאזען פעראייניגען מיט זיין ג—טגעווידמעטען בערוף.

א וואך צייט האט ער פערבראכט אין שלאפלאזע נעכט.

אלע זיינע שעה'ן, טעג און נעכט, זענען אנגעפילט געווען מיט דער גרויסער אינערליכער בעוועגונג, וועלכע האט אין איהם געקאכט. דאס איז געווען דער צווייטער, דאס מאל א סך שווערערער, קאמף אין זיין לעבען. צו זיינע רעליגיעזע ספקות האט ער לייכט א סוף געמאכט, ווייל זיי זענען געקומען פון שכל און האבען נישט געהאט קיין ארט אין זיין הארץ. דא אבער האט געקעמפט נייגונג מיט נייגונג, הארץ געגען הארץ. דא זענען די געדאנקען געפלויגען ארויף און אראפ, זיך געגענזייטיג געיאגט און פערשלינגען; הייסע וואונשען האבען אפגעשלאגען אין הייסע וואונשען: ער האט געוואלט זיין דראמע עפענטליך פארלייענען, כדי צו ברענגען איהר אויף דער סצענע, ער האט געוואלט ווערען א ליטעראט. אבער קיין ספק נישט, אז דער דיכטער-קראנץ און דער יונגער רוהם וועט איהם נישט לאזען רוהען; קיין ספק נישט, אז ער וועט אויף דעם איינמאל בעטרעטענעם וועג שטרעבען צו געהן ווייטער און ווייטער; קיין שום ספק נישט אז דאס לאזט זיך נישט פעראייניגען מיט דעם בערוף, צו וועלכען ער האט ביז איצט געשטרעבט און וועלכען ער האט ביז איצט בעטראכט פאר דעם העכסטען גליק, וואס קען איהם צומיינסטען צופרידענשטעלען — ער האט דעריבער נישט געקאנט אננעמען קיין פעסטען בעשלוס.

ארכיון אס

ענדליך איז אנגעקומען דער טאג, אין וועלכען מאיר האט געזאלט פארלייענען זיין ווערק און ער האט כמעט נישט געקענט בעהערשען זיינע חושים. אין איין מאמענט האט ער בעשלאסען אויסצושעפען די גאנצע פרייד, וועלכע האט אויף איהם געווארט דעם היינטיגען אוועגד, אבער שוין אין צווייטען מאמענט האט ער געדענקט נאך זיין אלטען אידעאל. אין אזא שטימונג האט ער זיך אנגעהויבען איבערצוטהון יום-טוב'דיג און זיך צוגרייטען צו דעם גרויסען אוועגד, וועלכער האט געזאלט ענטשיידען איבער, דער צוקונפט פון זיין לעבען. ער האט זיך שוין געהאט געמאכט כמעט דעם גאנצען טואלעט, זיך אנידערגעזעצט אויף דער קאנאפע און אנשפארענדיג די הענט אויף די קניה און דעם קאפ אויף די הענט האט ער אנגעהויבען ווידער צו גריבלען אין זיינע געדאנקען.

הארכיון היהודי

פלוצלונג האט ער דערהערט די מעלאדיע פון א קאטערינקע. אונטען אין דעם פינסטערן הויף פון דעם אלטען הויז אין דער „היידערייטער גאס" האט געשפילט א קאטערינקע - דרייער היינע'ס ליד: „קיין פראנקרייך האבען געצויגען צוויי גרענאדיער" און מיט זיין טיפער באס-שטימע האט ער זיך צוגעזונגען: „וואס מיר ווייב, וואס מיר קינד, איך טראג א ווייט בעסערן פערלאנג..." דאס דאזיגע זינגען און שפילען האט פערהילכט אויבען אין דער דאך-וואוינונג פונ'ם יונגען סטודענט. מאיר איז אויפגעשפרונגען פון דער קאנאפע „איך טראג א ווייט בעסערען פערלאנג" — האט ער אויסגערופען. ער האט מיט געוואלט אראפגעריסען פון זיך דעם פראק, מיט ציטערדיגע הענט האט ער געכאפט דעם מאנוסקריפט פון דער דראמע און איהם אריינגעווארפען אין דעם ברענענדיגען אויווען, זאגענדיג דערביי שטיל: „א ריין הארץ שאף מיר, ג—ט און א שטארקען גייסט בעניי אין מיין נשמה".

אין יענעם אווענד האט דער איידעלער פאלעסקע און זיינע פריינד, וועלכע ער האט צו זיך איינגעלאדען, אומזיסט געווארט אויפ'ן יונגען דיכטער, וועלכער האט געדארפט פארלייענען זיין דראמע.

(סוף אויף זייט 10)

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 054 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

בייע „געבג״ אין לערנען

(פּרקים „די גאָמבינערס״)

פון **וו. לייכטער** און **בנימין מינץ**

אַלס מדריך פאַר זייַנע אונטערוואַקסענדע אייניקלעך האָט ר׳ פּנחס׳ל אויסגעקליבן מענדיל-וואָלפ׳ן. פאַר די דאָזיגע קינדער פון די אַריסטאָקראַטישע שטובן, וואו עס האָט געאָטעמט מיט פרישע ווינטלעך, איז ער געווען דער ריכטיגער מאַן.

געקומען פון גאָוואָראָווע, אַ קליין שטעטל אין שעדלעצער גובערניע — האַלב ליטוואַק-האַלב פּוילישער — האָט ער זיך באַלד פון אָנהויב אַריינגעפּאַסט אין די הייזער פון די יונגע גאָמבינערס. אַ בן-בית געוואָרען.

נישט האָבענדיג די משפּחה ביי זיך, פלעגט ער עסען יעדען „חודש״ ביי אַ צווייטען פון ר׳ פּנחס׳לס קינדער. מיט׳ן לויף פון יאָהרען, האָט ער זיך, ווי אַ ריפּ, אַריינגעוואַקסען אינ׳ם לייב פון די גאָמבינערס. מען האָט איהם דערקענט פון דערווייטענס, דורך די טריט און בעוועגונג, דורך יעדען פּינטעל און פּאָרע פון מויל. נישט געווען פאַר איהם קיין סודות. וועגען אַלעם אין דער משפּחה האָט ער געוואוסט — און געשוויגען.

„בעריהמט״ איז געווען די קונץ פון זיין טהעע-טרינקען. ער איז געווען אַ בריה אויסצוטרינקען אַ קאָכעדיג גלאָז טהעע אויף איין שטעה. זייַנע האַלז קאַנאַלען און אינווענינסטע פּער-דייאונגס קישקעס, האָבען ווי פּערלוירען דאָס עמפּפינדליכקייט פאַר דעם, וואָס עס רופט זיך הייס. ער פלעגט זופּען הויך, און נאָך יעדען זופּ אַ קרעכץ טהון, ווי עס וואָלט איהם געווען אַ שאָד יעדער אויסגעטרונקענער טראָפּען.

אויך זיין „פּערפּעל״-פּאַלטאָ איז געווען אַ שם-דבר אין דער גאַנצער משפּחה. ער איז נישט אַלט געוואָרען, דער פּאַלטאָ, ער איז געוואַקסען מיט איהם, אַ שטייגער ווי ביי די יודען אין מדבר, עס האָט זיך גאָר אַלע יאָהר אויסגעוויזען, אַז דער דאָזיגער פּאַלטאָ האָט זיך בענייט. פון דער ערשטער מינוט, וואָס מענדעל-וואָלף האָט זיך בעוויזען ביי די גאָמבינערס, אַזוי לאַנג האָט זיך דער דאָזיגער ברוינער „פּערפּעל״-פּאַלטאָ נישט אָפּגעטהון פון איהם אין די ווינטערס.

און ווער האָט נישט געקאַנט זיין פלאַטשיגע נאָז? זי איז איהם געלעגען תמיד אויף די אויבערשטע ליפּ, אונטערגעלעהנט דורך די אויסגעצוואָגענע וואָנסעז, ווי אַ בריק אָנגעלעהנט אויף פּילאָרען. און די שטערען-קנייטשען? אויסגעפּיילטע, אויסגעאַרבייטע, ווי די שטאָטישע טראַמוויי-ליניעס, איינגעבויטע אינ׳ם ברוק.

אַ מערקווירדיגע פיגור — מענדעל-וואָלף. עהרליך. איידעל. אַ גרויסע מאָס נאַאיווקייט איז געלעגען צוגאָסען איבער זיין צירקעל-קרייז פון בענעמען זיך. אין זיין פּערלענגערטען האַלז און אין זייַנע צעצויגענע פינגער, האָט געפעהלט דאָס שטרענגקייט פון מאַנספּערשוין. אַנ׳אויסגעשיילטער ווי יענע געוויסע סאָרטען ראָזשינקעס אָהן קערן, וואָס מ׳נוצט צום שבת׳דיגען פּוטער-קוכען. אין זיין בויגיגען, ווייכען גוף, האָבען, דוכט זיך, געפעהלט די ביינער. און ווער האָט נישט געקאַנט זיין „הילוך״? אַ יוד. וואָס פלעגט געהן נישט נאָר מיט די פיס, אָבער אויך מיט׳ן גאַנצען קערפּער, איבערגעבענדיג דאָס טעמפּאָ אויך דעם איבריגען קערפּער-טייל — דעם קאָפּ און די צעשויבערטע באָרד-און-פּאות.

מענדעל-וואָלף האָט געפיהלט, אַז מיט בלויז שטרענגקייט קאָן מען ביי די דאָזיגע צעלאָזענע קליינע יחסנים ווייניג אויפטהון. ער האָט זיך דעריבער געשאַפען אייגענע „גענג״ אינ׳ם לערנען: מיט גוטען. בערוהיגענדע רייד. אַ קניפּ אין בעקעל. זיסע זאַכען. מעשיות פון גוטע יודען (און אויך אַ מעשה׳לע פון טאָלסטאָיען האָט ער ליב געהאַט צו דערצעהלען; אַ מעשה׳לע מיט אַ מוסר-השכל, וואָס איין ג—ט אין הימעל ווייס פון וואַנען ער האָט עס דערטאַפּט).

און סוף-סוף האָט ער טאַקי מיט זיין פּראָסטען, געזונטען פערשטאַנד געווינען די קינדערס סימפּאַטיע. דאָס האָט אָבער גאָרנישט משפּיע געווען, אַז צום שיעור זאָל עמיצער פון זיי וועלען זיצען נעבען איהם. אויס געוואוינהייט, נישט מיינענדיג דערמיט קיין שלעכטס, פלעגט ער, פּערטיפענדיג זיך אין לערנען, אַ שטאָרך טהון דעם נעבען איהם זיצענדיגען תלמיד, מיט זייַנע ביינערדיגע עלענבויגענס. ער האָט אָוועקגעאַרבייט מיט זיי מעשים. און שאָקלענדיג זיך איבער׳ן בלאַט גמרא פלעגט ער פּרומען:

— נו, נו... אָדם — אַ מענש — קאָטשקעלע ריהר דיך! נו, נו... אָמר אַביי... אַיי, אַיי, נו, ריהר דיך!

און אַז חברה האָט דערהערט „ריהר דיך!״ איז עס דוקא געווען דער גוט-בעקאַנטער צייכען, אַז די תלמידים קאָנען מאַכען אַ קליינע פּויזע (דער רבי דאַרף זיך ערשט פאַר זיך אַליין קלאָר מאַכען דעם ענין). און עס האָט זיך דאַס אָנגעהויבען אַ ריהרעניש. פייל פון בויגען איז זיך חברה צעלאָפען, צעשאָטען און אוועקגעקאָלערט אין אַלע ווינקעלעך. אַרויס צו דער טהיר און אַ „פליה״ געגעבען פון אַלע טרעפּען. געהיפּט צו צוויי און דריי טרעפּען, אָדער גאָר זיך אַראָפּגעגליטשט פון פּאָרענטש — און אַרויס אויפ׳ן הויף.

פינף זייַנען זיי געווען און יעדער האָט זיך געהאַט זייַנע בעזונדערע קאַפּריזען.

חנן, דער יונגסטער, צוגלייך אָבער דער גרעסטער מזיק, איז געווען דער ערשטער צו די קונץ-שטיק. אַ געזונט יונגעל, אַ ריהרעוודיגס. מיט אַ קאָפּ צושויבערטע האָר, ווי יונגע זאַנגען אויף פעטע פעלדער. אַ דרעה טהון זיך אויף איין פוס, ווי אַ טרענדער׳ל, אַ קאָזשעליק-און שוין פערשווינדען. מיט׳ן גרעסטען פערגעניגען פלעגט ער זיך קוילערן איבער די אַלע הונטערטער זעק פול וואָל, וואָס זענען געלעגען אויפ׳ן זיידענס פאַבריקס-הויף.

אַ געגענגעזעצטער טיפּ, איז געווען מאיר שמאַראַגד, דעם אַלטען גאָמבינערס ערשט אור-אייניקעל. די מאַמע איז איהם געלעגען אונטער די שפּיץ-נעגעל. אַ בן-יחיד. תמיד אַ שטילער. געלאַסען. זייַנע שוואַרצע, מיט שיק פערקעמטע האָר, פלעגען פינקלען מיט אַ שטיל ערנסט. זיין איינציגע אָנזעהצוודיגע אַרבייט איז געווען דאָס בייסען זיך די נעגעל. עפּעס האָט ער יאָ געלעבט און נישט געלעבט, ווי אַ האַלב קאַלעכדיגער זייגער: רק שטופּ איהם אונטער... אַ טיפּ. וואָס אָדער ער איז געבוירען געוואָרען מיט יאָהרען צו שפּעט, אָדער מיט יאָהרען צו פריה. זיין אָדלער-נאָז, זייַנע לאַנגע געשניצטע פינגער, די שלאַנקע פיגור, זייַנע שוועבענדע טריט, דער שטענדיגער האַלבער שמייכעל, דאָס ווייסקייט פון זיין הויט און דאָס „מילכיגקייט״ פון זיין בליק — די דאָזיגע אַלע שטריכען בייזאַמען האָבען געוועקט די שאלה צי איז, חלילה, נישט געשעהן אַ טעות: געדאַרפט געבוירען ווערען אַלס מיידעל?...

דער דריטער איז געווען ברוך. מען האָט איהם גערופען „קליינטשיקס״. ר׳איז געווען דאָס, וואָס מ׳רופט מייזעלע. אַ לוק. אַ פּינטעל מיט׳ן אויג — און נישטאָ. אַ ספּעציאַליסט צו וואַרפען שניי-קוילען און צו פיהרען „חדר-סוחרישע״ געשעפטען. אַ פלינקע תפיסה, נישט קיין שלעכטער זכרון, פלעגט ער אין אַ מינוט באַלד „כאַפּען״ די סוגיא, און מיט אַ מינע פון אַ זיגער, צופרידען זיך צו הערען ווי דער רבי „קנעלט״ מיט די אַנדערע...

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 054 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

זיינע בעוועגליכע אויגען, פאַרריסען נעזעל, די פליהענדע האַלזבינדע, בלוי-און-ווייס געשפּרענגט אַרום דעם ברייטען, ווייסען האַלז-קראַגען, דאָס האָט געוויזען אויף זיין וואויל-יונגלערישקייט.

מיכאל, דער פּערטער, מיט'ן צונאָמען „יוז", האָט געהייסען דער „למדן". געהאַט די הצלחה תּמיד צו וויסען דעם שיעור. נישט אַז ער איז געווען אַ מתמיד, מעהר געלערנט, ווי אַ צווייטער, נאָר דער זכרון איז ביי איהם געווען אַ גוטער. זאָגסט איהם איינמאָל — איז גענוג. אַ געלינקטער, דאַר, ווי אַ שטעקעלע. פול גראַטעסק ליניעס. ער האָט געקוקט פון אויבען אַראָפּ און פון רעכט'ס אויף לינקס, אָבער קיינמאָל נישט גלייך — אַ ו„חכם". תּמיד יענעם געוואָלט כאַפּען ביים וואָרט; אַז יענער האָט פלומרשט „אַזוי" געזאָגט, גערעדט מיט אָפּגעהאַקטע זאַצען. מיט „כי-לעולם-חסדו'ס". שטענדיג געווען פאַרטיג מיט זיך, אָבער אויך מיט יענעם, אַ שטיקעל אַכזר און עגאָאיסט...

דער לעצטער, האָט געטראָגען דעם צונאָמען: חאַמיש... דער אמת'ער נאָמען איז געווען מענדיל. אַנ'עקשן. זייענדיג דער עלטסטער צווישען די תּלמודים — האָט ער געמיינט, אַז דערמיט איז ער אַ יחסן. אָנגעבלאָזען. שטענדיג געטראָגען ביי זיך אַ נאָזטיכעל, כאָטש די נאָז געווישט מיט אַ שמיר פון אַרבעל, פון אונטען אַרויף. אַנ'ערפינדערישער קאָפּ, געשניצט רעדלעך און מאַשינקעלעך. רק עס האָט זיך ביי איהם געדרעהט, זיצענדיג ביי דער גמרא, ביים שיעור, האָט ער אונטער'ן טיש געלאָזט אין גאַנג גאַנצע „פאַבריקען", עס האָט געזשומעט און געפּיפּען. דאָס לערנען האָט ער געלאָזט פאַר אַ צווייטען...

דידאָזיגע חברה-לייט האָבען טאַקי מעהר ווי איינמאָל בעוויזען אַרויסצוברענגען דעם גוטען מלמד מענדל-וואָלף'ן פון די „כלים", דאָס פּנים האָט זיך דעמאָלט ביי איהם זויער פערקרימט. געציפּט די באָרד, אַריינגענומען איהר שפּיץ אין מויל און געקייט—געקייט. געריסען די האָר און בעהאַלטען צווישען די גמרא-בלעטער, אַוועקגעלעגט מיט ערנסטקייט און ליבע, ווי שמעקענדיגע בלומען, וואָס יונגע הענט בעהאַלטען צום טרוקענען.

אָפטמאָל, ועהענדיג, אַז ווער פון די תּלמידים האָט פערלוירען פּלוצים דעם „פאָדעם" פונ'ם שיעור, האָט ער אויף זיין אופן געפּרוּווט איהם אַרויספיהרען צום ענין און מיט ניגון, אינטאָנאַציע, און מיט אַ דרעה פונ'ם גראָבען פינגער האָט ער אָנגעהויבען:

— לעולם טאַקי... לעולם טאַקי... מיין ברודער נחום הייסט גרשון... פאַרוואָס געהן די קאַטשקעלעך באָרוויס, ווייל זיי האָבען נ שט קיין שיכעלעך !...

הארכיון היהודי

דער תּלמיד, נישט וויסענדיג פון קיין „בייזען חלום" און זייענדיג בשעת מעשה מיט די חושים ערגיץ אַנדערש, האָט ער נאָכגעזאָגט, וואָרט-ביי-וואָרט, מיט דעם אייגענעם ניגון.

און דער טאָן פלעגט זיין אַ שאַדך-גמרא'דיגער, און זיך הויבען אַלץ העכ ר און העכער. און אַז מענדעל-וואָלף האָט טריומפירענדיג אויסגעלאָזט, האָט זיך זיין האַנט פאַמעליך אַראָפּגעלאָזט—נישט מעהר אָבער, ווי ביז צום תּלמיד'ס באַק. אָט-אָט נאָך אַ האָר—און עס וואָלט אָפּגעקלינגען אַ הילכיגער פּאַטש.

דאָס יונגעל האָט זיך אויף אַ ווייל פערשעהמט, אָבער באַלד מיטגעלאַכט פון דעם פיינעם וויץ, וואָס האָט איהם צוריקגעשלעפּט צו דער גמרא.

דאָ איז געלעגען מענדעל וואָלף'ס ערציהערישע מעלה. נישט בעקומענדיג דעם אינסטינקטיוו דערוואַרטעטען פּאַטש, און צוזאַמען דערמיט: נישט דערפיהלענדיג די בעליידיגונג, דערנידערונג, איז דאָס יונגעל אָנגעפולט געוואָרען מיט דאַנקבאַרקייט. און דאָס מוח'ל איז געוואָרען אויסגעליפטערט, אויסגעלייטערט, און די פעדים פון דער גמרא זענען געוואָרען אויפגעפלאָנטערט.

מיט'ן פּנים צו דער ספרים-שאַנק.

איטשע איז געווען ר' פּנחס'ל גאָמביגער'ס מיטעלסטער זוהן, די רעכטע האַנט פון זיין פאָטער. דער פיהרער פון מסחר, זיין ממלא מקומו אין אַלע קהל'שע „געשעפטען". ער האָט געגאָסען פון גרעסטען צוטרוי, געפאָהרען נאָך מאָסקווע, פּעטערבורג, קיעוו. צופיהרט די גרויסע מוסטער-קאָלעקציעס, פון דער ווייסעל ביז דער וואָלגע און לענא, ביז בוכאַרא און וולאַדיוואַסטאָק. און צוריק פון די גרויסע שטעדט, אין צעצויגענע סטעפּעס, האָט ער געבראַכט ברייט-פלייציגקייט און נאַטירליכען אינסטינקט פאַר צוגאַנג צו אַלעם אינ'ם גרויסען לעבענס-ראָד. פון די ניזשניגאָוואָגראָדער ירידים, האָט ער געבראַכט זיין ברייט-צעקעמטע באָרד, מענליכען גאַנג, פעסטען טריט. פון די ווייטע רייזעס אין די אינטערנאַציאָנאַלע שלאָף-וואַגאָנעס, האָט ער אַרויסגענומען דאָס מילדקייט אין זיין רעדען, ווי די ווייכע שפּרינג-פעדערס. און פון ר' לייבעלע כאָקאָלאָווער, האָט ער איינגעזאַפּט אין זיך יודישקייט און חסידות. ליב האָבען אַ יוד. מסירות-הנפש פאַר'ן כלל. און דער עיקר: דאָס מבטל זיין געלד, דאָס הייסט נישט, אַז ער האָט נישט געוואָלט בעזיצען קיין געלד. אַדרבה, ער האָט געשטרעבט צו געלד, אָבער טאַקי נאָר, כדי צו קאָנען זיין בעפרידיגט אינגאַנצען רוחניות'דיג. האָט דאָך איהם זיין רבי, ר' לייבעלע סאָקאָלאָווער, נישט איינמאָל נאָכגעזאָגט פאַר'ן רבי ר' בונם ז"ל ס'ווערגען:

— אַז איינער בעט פון אויבערשטען נאָר אויף יראת-שמים און נישט אויף פּרנסה, איז אַ סימן, אַז אַפילו די תּפלה אויף יראת-שמים איז נישט קיין אמת'דיגע, וואָרען איינס אָהן אַנדערן קען נישט האָבען קיין קיום. דער עיקר איז — האָט ר' לייבעלע צוגעגעבען—מ'זאָל נישט פערגעסען ווי מ'האַלט אין דער וועלט... דער רבי ר' בונם איז דאָך אַליין געווען אַ סוחר.

איטשע, ווי זיינע איבריגע שוועסטער און ברודער, איז געווען אַ שטיק שעפעריש קינסטלערישער גייסט. ער איז נישט געווען בלויז סוחר, געלד-פערדינער, סתם יוד מיט טרוקענע חשבונות מיט'ן רבונו-של-עולם, ער האָט אויך בעשאַפען נייע בעציהונגען צו מענשען. דאָס וואָכעדיגע לעבען האָט זיך ביי איהם אויסגעפולט מיט ספּעציעלע שטרעבונגען. מיט אָפענהערציגקייט, לאָגיק און פּשטות, האָט ער דורכגעבראָכען די גרעסטע שטערונגען, אַזוי ווי זיין תּוך, אַזוי אויך זיין אויסענווייניג, נישט שטעכעדיג, פערינדיגט, ווי די פולע לבנה.

איטשעס שעהן-געבויטע פיגור און זיין צוגעלאָזענקייט האָט געצויגען צו זיך מענשען, ווי מעטאַל צו מאַגנעס. אַ פעסטער קאָפּ צווישען ברייטע שולטערן, אויגען — גראָה-בלוי, וואָס קוקען אַזוי נאָהנט-ווייט: באַקען נישט קיין פולע, אָבער האַלב אויסגעבעטע. די באָרד געטיילט אין צווייען, תּמיד אויסגעקעמט, מענשליך-וועלטליך, די ריין-אויסגעפוצטע ברילען-גלעזער, ליגען ווי צוגעוואַקסען צו זיין פעסט מענערישע נאָז, ער קוקט דורך זיי און איבער זיי. איטשע האָט זיך געשאַפען דעם ברייטען קוק אויף לעבען און מענש, יוד און יודישקייט. אָפט פלעגט ער זאָגען:

— תּכלית, וואָס האָסטו אויפגעטהון? פאַר וואָס און פאַר ווען האָרעוועסטו?

אין די 6—7 שטובען זיינע, פלעגט ער זיך אַרומדרעהען אין זיידענעם שלאָפראָק און שטוב-לאַטשען, די ווענט בעהאָנגען מיט בילדער אין שווער-פערגאָלדעטע ראַהמען, קאָפּיעס פון אַלטע מייסטער; מעבעל פיין געשניצטעס, אָנגעלאָדענט מיט טייערען פאָרצעלאַן און גלאָזוואַרג, און זילבערוואַרג פערשידענס; טישען געדעקטע מיט פראַנצעזישע שפּיצען און טישטיכער, טייערע האַנט-אַרבייט.

צוויי גאַנצע שווערע שענק מיט אויסגעשטעלטע ספרים. האָבען פערנומען דעם גאַנצען אויבען-אָן פון זיין קאַבינעט. ספרים כל-ערליי, אויסגעריבענע ספרים-הוקענס, ווענעציאַנער און אַמסטערדאַמער דרוקען, פאַרמעט געבונדענע, האָבען פון די

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 054 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

געשיכטע פון דער וועלט־ליטעראטור

קורצער איבערבליק און מוסטערן ▪▪▪▪▪▪▪▪▪▪▪▪ (נאָכדרוק פערבאָטען) ▪▪▪▪▪▪▪▪▪▪▪▪

פון **שמואל נאדלער**

די כינעזישע ליטעראַטור

ווי די סודות'דיגע קוואַלען פונ'ם מעכטיג־שטראָמענדיגען יאנגטסעקיאנג, ווי די פערהוילענע שפיצען פון די הייליגע בערג טסינלינגשאן, ווי דער פערלוירענער אין נעפעל פון אורצייט אָנהויב פונם „פאָלק פון דעם בלומענדיגען מיטעלפונקט" (טשונג־הואַ־מין־קואָ) 1) — אזוי בלייבט אויך אַן'אייביגער סוד די געבורט און דאָס ענטשטיין פון דער עלטסטער ליטעראַטור אין דער וועלט, דער כינעזישער.

דער ערשטער דאָקומענט פון וועלכען מיר ווייסען איז דער שיקינג לידער בוך. דאָס איז א זאמלונג פון פאָלק־לידער, ס'רוב רעליגיעזע, פון וועלכע מ'דערקענט, או כינע איז שוין דאמאָלס (צווייטויזענד יאָהר, בערך, פאר דער געוו. צ. ר.) געשטאַנען אויף אַ גאָר הויכער קולטורעלער מדרגה. דאָס זעלבע בעשטעטיגען אויך אַנדערע שפעטערע שאַפונגען פון יענער עפּאָכע: דאָס בוך פון ענדערונגען (ייקינג); דאָס דאָקומענטען־בוך (שוקינג), וואָס נעמט ארום די עלטסטע האַלב־מיטאָלאָגישע, האַלב־היסטאָרישע כראָניק: די טשו־דינאַסטיע־געשיכטע; דאָס דינים־בוך „אילי" א. אַ.

דער זאמלער, אויפשרייבער און איבערארבייטער פון דאָזיגע ספרים איז געווען קאָנפוציוס, דער גרינדער פון דער כינעזישער רעליגיע און דער מאַטע פון איהר ליטעראַטור. אלס אָריגינעל ספר, וואָס ער אליין האָט אָנגעשריבען ווערט אָנגעגעבען „דאָס בוך פון פריהלינג און הערבסט" (טשען־טון). דאָס בוך צוזאמען מיט די דערמאָנטע פיר: „שו", „יי", „שו" און „לו" בילדען דעם יסוד פון זיין לעהרע פאר *זיינע אָנהענגער; די פינף ספרים, חומש, וואוקינג. חוץ דעם האָבען אויך זיינע תּלמידים ארויסגעגעבען די „שמועסען" (לונגי) פון זייער גרויסען רבי'ן.

געגען דעם קאָנפוציאַניזם איז אַרויסגעטרעטען דער צווייטער קלאַסיקער לאַ־או־טזע. אין אַ ריזיגען ספר, וואָס איז אָבער טיילווייז גאנץ אונפערשטענדליך „דאָס בוך בונ'ם אמת'דיגען וועג" (טוי־טע־קינג) פערטרעט ער דעם „טאאיזם", וואָס איז נאָהנט צום בודיסטישען גייסט און לעהרע. 2)

נאָך דער קלאַסישער עפּאָכע הייבט זיך אָן צו ענטוויקלען בעיקר די פילאָזאָפישע ליטעראטור, וועלכע געפונט זיך אונטערן אינדישען איינפלוס. אין דער זעלבער צייט בעאַרבייט סעמא טסיען די אלגעמיינע געשיכטע פון כינע (שיקי), פון וועלכער ס'האָבען זיך גענומען אַמוסטער די שפּעטערדיגע היסטאָריקער. די פּאָעזיע וואָס האָט געהאַט אזעלכע קלאסישע פאָרשטעהער ווי קי היאַן, האָט נאָך אַ תקופה פון ירידה 3) צוריק אויפגעבליהט אין די צייטען פון דער דינאַסטיע טאַנג (אין אכטען יאָהרהונדערט). לי־טאי פּא, טו־פו און פּאָ־קי האָבען אויפגעהויבען די ליריק צו אַ אַלמענשליכער מדרגה, בעפרייענדיג זי פון די קייטען פון טראַדיציע און געבענדיג א הר שוואונג און עכטקייט.

אין איינעם מיט דער פּאָעזיע האָט זיך אויך אָנגעהויבען צו ענטוויקלען די ערצעהלונג, וועלכע האָט אָבער נישט דערגרייכט די הייכען פון די ערשטע. געשריבען אין אַן'איינפאַכען לשון פונ'ם טאָג־טעגליכען לעבען, איז זי געוויינליך זעהר לאנג, מאָנאָטאָניש, אָהן אייגענארטיגקייט און קינסטלערישען זין. איהר בליה־פּעריאָד איז דאָס הערשען פון די דינאַסטיעס מינג און סינג (די לעצטע טויזענט יאָהר).

די ווירקונג פון דער כינעזישער ליטעראַטור אויף אייראָפּא איז שטאַרק בעגרעניצט דורך דער „כינעזישער מויער", דורך דער שפּראַך און שריפט. די ערשטע באַשטעהט דאָס וואָס איין און דערזעלבער קלאַנג האָט צוויי בעטייטען, אָפּהענגיגע פון אַן'איידעלעם ניואַנס. אויך די שריפט איז נישט ווי אונזערע אַ פאָנעטישע (פון איינצעלנע קלאַנגען) נאָר א טראַף־שריפט, וועלכע איז אומגעהויער קאָמפּליצירט. ביי פע־ציג טויזענד צייכענס זענען פערהאַן אין דער שריפט און אַ דריי טויזענד מוזען ווערען כסדר בענוצט, אין פערגלייך מיט אונזערע פאָר און צוואַנציג שריפט־צייכענס איז אויך דאָס מינימאלע אַ ריזען־צאָהל.

דאָ און דאָרט טרעפט מען א כינעזישען מאָטיוו, ס'רוב צוליב עקזאָטיק (טוראנדאט, די כינעזישע יתומה פון וואַלטער, רייזע בעשרייבונגען א. א.)

בכלל צייכענט זי זיך אויס מיט טויטקייט און סטאגנאציע. ז'ער בעוואוסטער רייזענדער סווען העדין דערציילט פון זיין רייזע אין טיבעט. אַ לאַנגע צייט האָט ער געוואנדערט אָהן וואַסער אין דער דאָרטיגער מדבר. ווען ער איז שוין געווען אָהן כוחות און אנידערגעפאַלען אין זאַמד האָט ער פּלוצים דערזעהן אַ מעטאַלישען גראָען בליאסק: אַ ברייט אויסגעגאָסענער טייך. מיט די לעצטע כ'חות שלעפּט ער זיך צו און לייגט צו די אויסגעטרוקענטע צונג: ס'איז פערשטיינערט זאלץ.

---

1) דער נאָמען כינע שטאַמט פון דער קעניגליכער דינאַסטיע, טסין. נעהנטער צו דעם איז דער העברעאישער נאָמען „ארץ סינים" אָדער „סין".

2) דער פּרוב פון לי־פו־ווי צו מאַכען פוןביידע אַ סינטעז איז נישט געלונגען.

3) אין יאָהר 213 פ. ק. האָט דער קייסער שי־וואַנג־טו בעפוילען צו פערברענען אלע ביכער און האָט אויף אזא אופן פערניכטעט אַ גרויסען טייל פון דער קלאַסישער קאָנפוציאנישער ליטעראַטור.

פּאָליצעס קאָסטע אראָפּגעקוקט מיט אַלט פּילאָזאָפישען קנייטש. זיי האָבען געוואוסט, די ספרים, אַז זיי שטעהען איין ביי א נגיד. כתבי־יד, בריף פערשידענע, פון גוטע יודען און סתם מכובדים האָבען געהאט דאָרט א בעזונדערן פלאַץ, קינדער אין שטרענג אָנגעזאָגט געווען אהין זיך נישט צוצוריהרען.

איטשע פלעגט אין שעה'ן פון חשבון־הנפש זיך בעטראַכטען, אָנקוקענדיג די פולע שענק ספרים, וואָס ער האָט איינגעהאנדעלט אין זיין קעסט־שטעטעל. אויף יעדען ספר האָט ער דעמאָלט צוגעשריבען מיט פערלדיגע, אויסגעטאָקטע אותיות'לעך און פיל ליבשאפט: „קניתי מהוני, לכבוד צורי וקוני, אני הק'..."

— כ'מיין — פלעגט ער זאָגען צו זיין רבי'ן ר' לייבעלען — אז די דאָזיגע ספרים לעבען איבער די גרעסטע מאָס צער. הכל תלוי במזל, אפילו ספר תורה שבהיכל. ס'דאכט זיך, זיי געהען אויס פון בענקשאפט, זיי בעטען זיך, נעבעך, אַז מ'זאָל זיי אין האנט נעמען, כאָטש א בלעטער טהון. די וועלט קעהרט זיך אָפּ פון ספרים.

— האָסט אַ טעות, איטשע — נעמט איהם ר' לייבעלע טרייסטען — דער כח פון ספרים איז אין לשער, אפילו פערמאכטערהייט. דער אור תורה שיינט דורך די טאָוולען און רוקענס. ספרים אין שטוב זענען אַ ציהרונג און אַ רעצעפּט פאר'ן גוף און נשמה. כל־זמן די קינדער זעהען, אַז די ספרים שטעהען פון אויבען אָן, כל־זמן, דו געהסט צו צו דער ספרים שאַנק און לייגסט אריין קאָפּ און הארץ ביסטו נאָך משלנו. נישט גע'דאגה'עט, גיב אריין אַ ביסעל בראָנפען און לאָמיר טרינקען לחיים... (המשך קומט)

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 054 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

דער דאָזיגער טייך וואָס די טראַפּיקאַלישע זון האָט אויס־געטרוקענט און איבערגעלאָזט אומפרוכבאַרקייט — דאָס איז סימבאָליש פאַר דער כינעזישער שאַפונג. לעצטענס ערשט האָט זיך דאָרט בעוויזען אַ פריש, וועקענדיג ווינטעל פון מערב, דאָס ברענגען מיט די „רויט־האָריגע שדים" ווי מען רופט דאָרט די אייראָפּעער 4). דער פועל־יוצא דערפון — בלייבט דער סוד פון דער צוקונפט.

4) דעם רענעסאַנס און די רעפאָרמען פון אונטערן אייראָפּעאישען איינפלוס האָבען אָנגעהויבען אינם יאָהר 1888 קאַנג־יא־ווי און זיין שולע. עס זענען אויך לעצטענס אונטערגענומען געוואָרען רייזעס פון כינעזישע שריפטשטעלער אין די אייראָפּעאישע צענטערן, כדי זיך מיט זיי צו שטעלען אין קאָנטאַקט, און באקענען

פּערל פון דער וועלט־ליטעראַטור

לי טאי פא:

דער טאַנץ פון די געטער

ביי קלאַנגען פונם פליט פון ווייסען יאַספּיס
געזונגען האָב איך לידער פון טרויער און בענקשאַפט,—
האָבען מיך די מענשען אויסגעלאַכט, נישט פערשטאַנען.

הארכיון היהודי

יאוש־פול האָב איך מיין יאַספּישען פליט
אויפגעהויבען צום הימעל—און אַקרבן צו גאָט
געדונערט אַ ליד... האָבען געטער מיט פרייד
אָנגעהויבען טאַנצען אויף ברענענדיגע וואָלקענס
ביי די קלאַנגען פון פליט.

ארכיון אספות

און איצט זינג איך מיין ליד אויך פאַר מענשען
נאָר בלויז פרייד.—איצט פאַרשטייען זיי שוין,
ווען כ'שפיל זיי אַ ליד פון שמחה אין פליט,
אין פליט פון ווייסען יאַספּיס.

שפּרוּכען

— דער ווינט זאָגט: איך וועל דיך צושטורמען און אויפברויזען, ים, און דיינע כוואַליעס וועלען גרייכען צום הימעל.

דער ים זאָגט: וואָס טויג מיר דאָס דערהייבען? לאָז מיך נאָר צורוה און זעה, דער בלאָ־ער, טיפער הימעל איז אין מיר דאָ.

קאָנפוציוס

— די וועלט איז אומבעגרעניצט און דעם מענשענס שכל איז יאָ בעגרעניצט, דעריבער קען דעם מענשענס שכל נישט זיין דער שכל פון דער וועלט...

דערזעלבער

— דאָרט וואו עס הערשען גרויסע חכמים, בעמערקען די אונטערטאַנען זייער עקזיסטענץ נישט. דאָרט וואו עס הער־שען געוועהנליכע חכמים, איז דאָס פאָלק צו זיי צוגע־בונדען און לויבט זיי. דאָרט וואו עס הערשען נאָך קלענערע חכמים, האָט דאָס פאָלק מורא פאַר זיי. דאָרט אָבער, וואו עס הערשען קיין חכמים נישט, פעראַכטעט זיי דאָס פאָלק און האָט זיי פיינט.

לאַ־או־טזע

— דער וואָס שענקט זיך אַוועק די וועלט, האָט ער די גאַנצע וועלט און האָט זיך. דער וואָס וויל צונעמען די וועלט פאַר זיך, האָט נישט די וועלט און פאַרלירט אויך זיך.

כינעזישע וויזהייט

— וויכטיגער פון אַלע אַרביטען איז די חכמה, ווייל די חכמה איז די אַרבייט פון דער נשמה. וויכטיגער פון אַלע חכמות זענען גוטע מדות, ווייל גוטע מדות זענען די חכמה פון'ם לעבען. וויכטיגער פון אַלע מדות, איז די גוטקייט אַליין, ווייל די גוטקייט איז די מדה פון גאָט.

קו־איי־קו־טזע 5)

5) געלעבט אינ'ם 4. י. ה. פ. ק.

— נישטאָ קיין משא, אַ געלער זאָל זי נישט קאָנען אויס־האַלטען. נישטאָ קיין תאוה, ער זאָל זי נישט קאָנען איינהאַל־טען. נישטאָ קיין לייד, ער זאָל עס נישט קאָנען איבערהאַלטען.

שפריכוואָרט

רב אָדער דיכטער

(סוף פון זייט 5)

מאיר האָט זיך מעהר קיינמאָל נישט געזעהן מיט פאַלעס־קען און — וואָס ס'איז נאָך אסך וויכטיגער, זייט יענעם אָוועגד איז ער מעהר קיינמאָל אין זיין לעבען נישט געגאַנגען אין טעאַטער אריין. ער האָט פעסט בעשלאָסען זיך אָפּצוזאָגען פון דער פּאָעזיע. און נישט צוצולאָזען צו זיך דעם נסיון. ער האָט אויך איהם אדורכגעפיהרט מיט דער אייזערנער ענערגיע, מיט וועלכער ער האָט זיך אויסגעצייכענט, ספּעציעל אין ענינים, וועלכע ער האָט אונטערגענומען מיט בעגייסטערונג. גלייך ווי דער גערטנער בעטראַכט שטענדיג בליהענדע בלומען פאַר אומקרויט און רייסט זיך זיי אויס, כדי די געזייטע פלאַנצונגען זאָלען נישט מוזען זיך טיילען מיט זיי מיט'ן באָדען, אַזוי האָט מאיר צוריקגעהאַלטען אין זיין נשמה אנ'איינגעבוירענע הערליכע נייגונג, כדי די צווייטע, שטאַרקערע און פון איהם אונענדליך פיל מעהר געוואונשענערע נייגונג זאָל זיך קאָנען אויסשפּרייטען און פערנעמען דעם גאַנצען פלאַץ, וועלכער איז געשטאַנען פריי צו דער דיספּאָזיציע. וואָס דער קרבן האָט איהם געקאָסט, האָט אַחוץ איהם געוויסט בלויז איין ג—ט.

ערשט אין אַסך יאָהרען אַרום איז דער פערבּרענטער ליבלינג צוריקגערופען געוואָרען. דאָס איז געשעהן דעמאָלט ווען ד"ר מאיר לעהמאַן האָט געגרינדעט דעם „איזראעליט" און האָט אָנגעהויבען צו שרייבען יודישע דערציילונגען. ערשט דעמאָלט ווען ער האָט געקאָנט זיינע דיכטערישע פעהיגקייטען אויסנוצען אַלס מיטעל צו זיין לעבענס־ווערק און זיי גענצליך צו שטעלען אין דינסט פונ'ם דת; ערשט דעמאָלט, ווען די פּאָעזיע איז גע־וואָרען די פערשפרייטערין פון אַ רעליגיעזער טענדענץ — ערשט דעמאָלט האָט זי זיך געקאָנט אומקערען אין דער נשמה פון מאיר'ן. די דערציילונגען וועלכע ער האָט שפּעטער געשאַפען, האָבען ענטציקט די יודישע יוגענד און האָבען זיכער נישט איינעם דערהאַלטען, ביי דער פאָהן פון ישראל.

*

טאַשען־ביבליאָטעק

שוין ארויס פון דרוק:

איבערגעזעצט אין יודיש מיט ערקלערונגען — **רות** — און אַ פאָרוואָרט פון **שמואל נאַדלער**

די איבערזעצונג איז זעהר אַ אָפּגעהיטענע און זאָרגפעלטיגע. דער נאָמען פון איבערזעצער גיט די בעסטע גאַראַנטיע דערפאַר שעהן אַרויסגעגעבען — געבונדען.

פּרייז פון אַ איינצעל־עקז. 50 גר.

ווייניגער ווי 2 עקז. מיטאָמאָל ווערט נישט געשיקט!

10 עקז. קאָסטען נאָר 4 זל.

אָהן געלט ווערט אָהן אויסנאַם קיינעם נישט געשיקט!

געלט דאַרף מען שיקען אויף פ.ק.א. 65.613

פערלאַג „בית־יעקב־זשורנאַל" לאָדז

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 054 a הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 9 מתוך 20

הרב דר. מיכאל הכהן זצ"ל

די שיילאק לעגענדע אין ענגלאַנד

(המשך פון „צי איז שיילאק אַ יוד")

וואָס האָט אָבער שעקספיר'ן בעוואויגען צו פערוואַנדלען דעם גרויזאַמען קריסט אין דעם יוד שיילאָק? האָט ער אפשר געהאט ענליכע מאָטיווען, וואָס האָבען איהם בעוואויגען צו פערוואנדלען דעם ווייסען פעלדהער פון ווענעדיג מאורא אין אַ שווארצען נעגער אָטעלאָ? קיין פערזענליכע סבות צו דער פעלשונג האָט דאָך שעקספיר נישט געקאָנט האָבען, וואָרום זייט דרייהונדערט יאָהר האָבען זיך קיין יודען נישט געפונען אין ענגלאנד און שעקספיר האָט מיט זיי נישט געקאָנט קומען אין בעריהרונג. וואָס-זשע אַלזאָ האָט איהם בעוואויגען צו „יודישען" שיילאָקן?

איבער דערדאָזיגער פראַגע האָט מען אַ לאנגע צייט געטאפט אין דער פינסטער, און ווער ווייסט, ווי לאַנג עס וואָלט נאָך אזוי געדויערט, ווען נישט דער ענגלישער ליטעראטורפאָרשער לי, וועלכער האָט פערעפענטליכט אַ גאַנצע אָפּהאַנדלונג איבער שיילאָק'ן.*

לי זאָגט, אַז הגם קיין יודען האָבען זיך אין שעקספירס צייטען נישט געפונען אין ענגלאנד, זענען אָבער דאָרט געווען זעהר פיל אַנוסים, וואָס זענען אנטלאָפען פון שפאניען. אין שעקספיר'ס צייטען איז, אין ענגלאנד געווען זעהר שטארק פאָפולער אַ געוויסער מאראן, אַלזאָ אַנ'אָפיציעלער קריסט, ראַדריגאָ לאָפעץ, ער איז געווען דער לייב-דאָקטאָר פון דער ענגלישער קעניגין עליזאבעט און אַלס דער פעהיגער מאן, וואָס האָט בעהערשט פינף שפראכען און געווען בעקאַנט מיט די פאָרטוגעזישע פרינצען, האָט ער אויך געשפילט אַ זעהר גרויסע ראָלע אין דער ענגלישער דיפלאָמאטיע, די קעניגין האָט נעמליך געוואָלט אויסשפּילען דעם פאָרטוגעזישען פרינץ אנטאָניא, לאפעץ'עס פריינד, געגען דעם שפּאַנישען קעניג פיליפּ דעם צווייטען, וועלכער איז געווען אַ פיינד פון ענגלאַנד.

אין יאָהר 1594 האָט זיך אין ענגלאַנד אָפּגעשפּילט אַנ'אפּערע וואָס איז געווען זעהר ענליך צום דרייפוס פּראָצעס, דער מאראַן לאָפעץ איז געוואָרן אָנגעקלאָגט פאַר מלוכה-פעררעאַט, די שונאים האָבען אויף איהם אויסגעטראכט אַ בלבול, אַז ער האָט געוואָלט פערגיפטען דעם פאָרטוגעזישען פרינץ אנטאָניא, און די קעניגין עליזאבעט. מען האָט איהם דאַן פערשריבען אַלס געהיימער יוד, וואָס ער איז טאַקע ווירקליך געווען און איהם פעראורטיילט צום טויט, פאַר אַ פערברעך, וואָס ער איז גאָרנישט בעגאַנגען, די קעניגין האָט אַ לאַנגע צייט נישט געוואָלט לאָזען אויספיהרען דעם אורטייל, אָבער אונטער דעם דרוק פונ'ם פאָלק און פון „הויף" האָט מען לאפּעצן סוף כל סוף געקעפּט. אין ענגלאַנד איז דאַן געוואָרען אַ געוואַלדיגע שטימונג געגען יודען. לאָפּעץ איז געוואָרען דער סימבאָל פון יודישער „געמיינהייט" און „פעררעאַט", ווי מען איז געזעסען און געשטאַנען האָט מען זיך אָנדערצעהלט וועגען בייזען גייסט פון די יודען, אין יענעם יאָהר זענען ערשינען צוויי אנטי-יודישע דראַמען, וועלכע האָבען צוגעצויגען אַ זעהר גרויס פּובליקום. און אָט אין יעם יאָהר האָט שעקספיר ארויסגעגעבען זיין „קויפמאַן פון ווענעדיג", עס איז געווען אַקטועל און צוגעפּאַסט צו די שטימונגען פון פאָלק. לאָפּעץ איז ביי איהם געוואָרען דער יוד שיילאָק, און דער פאָרטוגעזישער פרינץ אַנטאָניא, דער פריינד פון דער ענגלישער מלכה, איז אין די דראמא פערוואַנדעלט געוואָרען אין דעם איידעלען קעניגליכען קויפמאַן. אַנטאָניא, וועמען שיילאָק האָט געוואָלט אויסשניידען אַ שטיק פלייש. עס איז אויך גאַנץ כאַראַקטעריסטיש, וואָס שיילאָק, וועלכער האָט צום ערשטען מאָל אליין געשפּילט אלס שיילאָק, האָט זיך געמאַכט אַ גרויב וואָס איז געווען זעהר ענליך צום געקעפּטען מאַראַן לאפעץ.

שעקספּיר האָט אַלזאָ פערוואַנדעלט דעם קריסטליכען מלוה אין דעם יוד שיילאָק, כדי זיך דערמיט צוצופּאַסען צו די הערשענדע שטימונגען אין ענגלאַנד, וואָס זענען אַרויסגערופען געוואָרען צוליב דעם יודישען הויף-פעררעאַט פון דעם הויף-געשטעלטען מאַראַן לאָפּעץ.

איצט לאָמיר וואַרפען אַ בליק אויף דער דראַמא גופא.

איבער דער ראָלע פון שיילאָק'ן זענען פערהאַן זעהר פיל געגענזעצליכע מיינונגען. אין די ערשטע צייטען, האָט מען שיילאָק'ן ארויסגעשטעלט אלס העסליכע קאַריקאַטור, אלס יודעל מיט אַ לאַנגער קרומער נאָז און קאָלטאָנעוואַטער באָרד, וואָס רעדט אויף עפּעס אַ צובראָכענע שפּראַך, דאָס קריסטליכע פּובליקום האָט געלאכט און געשפּעט. איבער דערדאָזיגער קאַריקאַטור, און געהאַט אַ טעמא צו וויצלען זיך איבער יודען בכלל. דאָס איז געווען אמאָל, די היינטיגע וועלט האָט שוין שיילאָק'ן אַנדערש אויפגעפאַסט, מען שטעלט איהם שוין ארויס אַלס מענש וואָס פאָדערט נקמה פאַר די חרפות און בושות, וואָס ער האָט אזוי לאנג געליטען, מען שטעלט איהם ארויס אַלס זוהן פון דעם בעליידיגטען יודישען פאָלק, וואָס מען האָט איהם אזוי פיל מאָל געשפּיגען אין פּנים אריין און געשלאָגען מיט אַ שטעקען, ווי אַ הונד, מען האָט ביי איהם צוגערויבט דאָס טייערסטע, וואָס ער האָט פערמאָגט, זיין איינציגע טאָכטער, מען לאַכט זיך אויס פון זיינע ליידען, דעריבער זוכט ער אַזוי שטארק צו נעמען נקמה, און איצט ווען ער האָט די געלעגענהייט דערצו, שטעהט ער שטאָלץ פאַר'ן געריכט און פאָרשט זיין רעכט נקמה צו נעמען אין די וואָס האָבען איהם אזוי טיף בעליידיגט, און מיט רעכט זאָגט דער שוישפּילער אויערווינג: „איך בעטראכט שיילאָק'ן אַלס טיפּ פון אַ פערפאָלגטער ראַסע, אַלס דעם איינציגען דזשענטעלמען און אַלס דער וואָס ווערט אַממיינסט פערפאָלגט אין דערדאָזיגער דראַמא". אַנ'ענליכע מיינונג דערוועגען האָט אויך היינריך היינע; ער זאָגט: „שיילאָק און פּערדיא זענען די שענסטע פיגורען פון דער דראַמאַ".

נאַטירליך וואָלט געווען זעהר געוואונשען, ווען מיר וואָלטען געוויסט, וואָס פאַר אַ מיינונג עס האָט טאַקע געהאט דער דיכטער אַליין איבער שיילאָק'ן, צי שעקספּיר האָט זיך צו איהם בעצויגען מיט סימפּאַטיע אָדער נישט, לויט אַלע וואהרשיינליכקייטען, און לויט די בעציהונגען, וואָס עס זענען אין מיטעלאַלטער געווען צו די יודען, מוז מען קומען צום אויספיהר, אז שעקספּיר אליין האָט נישט געהאט די כונה פאָרצושטעלען שיילאָק'ן אַלס ערהאַבענעם טיפּ פון אַ מערטירער, פון אַ מענש, וואָס עס רעדט פון איהם אַרויס דער הייליגער צאָרן.

שעקספּיר איז, אמת, נישט געווען קיין יודענפיינד, ער שוינט אויך נישט די קריסטליכע העלדען פון דער דראַמאַ. גוט איז דער יונגער קריסט באַסאַניאַ, אַ יונגער הולטאַי, וואָס פערשווענדעט אויף אַ זעהר לייכטזיניגען אופן זיין געלד, און זוכט זיין גליק אין רייכע שידוכים. אָט איז אַנטאָניא, אַ שוואַכלינג, אַ מענש מיט אַ גאַנץ שוואַכען כאַראַקטער, וועגען וועלכען עס האָט געזאָגט היינריך היינע, אַז ער איז דער מיטשולדיגער אין דער גרעסטער גנבה, פאַר וועלכען עס וואָלט איהם לויט די פּרייסישע געזעצען געקומען פינפצעהן יאָהר תפיסה און יעדען טאָג אַ היבשע פּאָרציע שמיץ. אָט זענען די חברה לעביונגען, הולטאַיעס און הפקר-מענשען, וואָס האָבען חשק צו עסען און טרינקען ביי אַ פרעמדען טיש און עס זאָל זיי אַליין גאָרנישט קאָסטען. און וואו איז אַהינגעקומען די קריסטליכע ליבע פון אַלע גוטע פריינד, ווען אַנטאָניאַ האָט זיך געפונען אין דער נויט? גאַנץ ווענעדיג האָט געוויסט וועגען דעם דאָקומענט, וואָס דער יוד שיילאָק האָט אויף דעם קריסט אַנטאָניא, און דאָך

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 054 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

האָט זיך אין דער גאַנצער שטאָט נישט געפינען קיין דריי טויזענד דוקאטען אויסצולייזען אַנטאָניא׳ן פון שיילאָק׳ס הענד. שיילאָק׳ן האָט מען געזידעלט און געשאָלטען, דאָס קאָסט נישט קיין געלד, אָבער עס האָט זיך נישט געפונען קיין איינער, וואָס זאָל אַרויסנעמען דאָס געלד און זאָגען צו אַנטאָניאַ׳ן, נאַ, דו האָסטו דריי טויזענד דוקאטען און בּצאָהל דעם פערפלוכטענ יוד דיין חוב. שיילאָק וואָלט שוין אפשר אין אזאַ פאַל אנדערש געהאַנדעלט, ער, דער מענש, וואָס האָט אזוי שטארק ליב דאָס געלד, וואָלט אפשר, יאָ אַוועקגעשאָנקען זיינס א גוטען פריינד דרייטויזענד דוקאַטען, כדי איהם אַרויסצוראטעווען פון אַ טויט-פיינד.

און אויף נאָך אַנ׳אָרט אין דער דראַמאַ זעהען מיר אז שעקספּיר׳ן איז דאָ נישט געגאַנגען אין יודענפיינדשאַפט, און אַז ער האָט נישט געהאַט קיין שום פאָראורטיילען וועגען יוד און קריסט.

אויף איין אָרט אין דער דראַמאַ זאָגט די טאָכטער, יעסוקאַ, צו איהר פאָטער שיילאָק: איך וועל דורך מיין מאַן זעליג ווערען, ער האָט מיך געמאַכט פאַר אַקריסטין, און שיילאָק ענטפערט איהר דערויף: „דאָס איז זעהר שלעכט פון זיין זייט, וואָרום עס וועט איצט צוקומען נאָך אַ חזיר-פרעסער אויף דער וועלט, און עס וועט ווערען אַ זעהר גרויס יקרות אויף חזיר-פלייש״. פון דעמדאָזיגען זאַץ זעהן מיר מיט וואָס פאַר איראָניע שעקספּיר רעדט וועגען דער טוגענדהאַפטקייט פון די קריסטען און וואָס פאַר אַ ביטערער שפּאַס עס ליגט אין זיינע ווערטער. שעקספּיר האָט זעהר ווייניג געקאָנט דאָס יודישע פאָלק, אָבער דער דיכטער האָט מיט זיין טיפער אינטואיציע אונז פערשטאַנען און אונז געגעבען אַ ריכטיגען טיפּ פון אַ יוד, וואָס שטייט אין סתירה צו דער דעמאָלדיגער גאַנצער קריסטליכער געזעלשאַפט, מיט איהרע הפקר-יונגען און לעב-קינדער, מיט איהרע אויסגעלאַסענע שכּורים און הולטייעס. שעקספּיר האָט ליב אַרבייט פיהרט אַ שטיל און בעשיידען פאַמיליען-לעבען. שיילאָק׳ס פאַמיליען-לעבען איז עכט יודיש. מיט טויזענדער פעדים איז דער אַלטער געלדגייציגער יוד שיילאָק צוגעבונדען צו זיין הויז און צו די זכרונות פון זיין פערשטאָרבענער פרוי לאה, ווען זיין טאָכטער יעסיקא דערצעהלט איהם, אַז זי האָט אין גענוא פערקויפט איהר׳ס אַ רינג און פאַר דעם געלד געקויפט א „מאַלפּעלע״ ווערט שיילאָק אויפגעציטערט און זאָגט: „יעסיקא, וואָס האָסטו געטון, דעמדאָזיגען רינג האָב איך דאָך בעקומען פון דיין זעליגער מוטער, ווען זי איז געווען מיין כּלה, איך וואָלט דאָך דעם רינג נישט אוועקגעגעבען פאַר אַ גאַנצען וואַלד מיט מאַלפּעס״. און ווען זיי שטעהען אַלע פאַר די ריכטער און שעקספּיר הערט, ווי אַנטאָניאָ׳ס פריינד שווערען זיך און זאָגען: אז ווי שטאַרק זיי זאָלען נישט ליב האָבען זייערע פרויען, וואָלטען זיי דאָך זיי גערן געבּרענגט פאַר אַ קרבן אויב מען וואָלט דערמיט געקאָנט בעפרייען זייער פריינד אנטאָניאַ, רופט זיך אָן שיילאָק: „איך וואָלט שוין בעסער געוואָלט חתונה מאַכען מיין טאָכטער מיט אַ באַרבאַר איידער מיט אַ קריסט״. יאָ שיילאָק האָט זעהר ליב געהאַט זיין שלעכטע טאָכטער, דידאָזיגע ליבּע האָט איהם געפיהרט צו אַלע זיינע האַנדלונגען, און אפשר איז טאקע דאָס שעקספּיר בלויז אויסען געווען, וואָרום די האנדלונג מיט׳ן שטיק מענשען-פלייש איז דאָך ממש אַ פועל יוצא פון דעם וואָס אנטאָניאַ׳ס אַ פריינד רויבּט איהם צו די טאָכטער, און שמד׳ט זי אָפּ אַלס קריסטין, און ווי הערליך קומען אַרויס די ווערטער, ווען שיילאָק שרייט: יעסוקאַ, מיין קינד, יעסוקא, מיין קינד!

זענען דידאָזיגע געבּראַכטע ציטאַטען נישט קיין בעוויז פון שעקספּיר׳ס אויפריכטיגקייט צו אונז יודען, און אונז געשילדערט אָהן שום שמץ פון שנאה און פאָראורטיילען? געוויס!

(המשך קומט)

זכרונות פון* פרוי גליקל האמל

(געשריבען געוואָרען מיט 300 יאָהר צוריק אין עברי-טייטש)

II

מיין פאָטער איז נישט געווען אזאַ גרויסער עושר, אָבער, ווי כ׳האָב שוין געזאָגט, א גרויסער בעל בטחון, ער איז קיינעם גאָרנישט שולדיג געווען און האָט זיך מפרנס געווען בעושר ובכבוד, ער איז געווען אַ קראַנקער און אַ מענש אין די יאָהרען, און דעריבער האָט ער זיך געאיילט חתונה צו מאַכען די קינדער.

ער האָט חתונה געהאט מיט מיין מוטער, ווען ער איז געווען אַנ׳אַלמן, פיפצעהן יאָהר האָט ער געלעבט מיט דער ערשטער פרוי און נישט געהאַט מיט איהר קיין קינדער. נאָכ׳ן טויט פון דער ערשטער פרוי האָט ער חתונה געהאַט מיט מיין מוטער, אַנ׳עלענדע יתומה. מיין גוטע און ליבע מוטער, זאָל לעבען, האָט מיר זעהר אָפט דערצעהלט, אין וואָס פאַר א דחקות און נויט זי האָט געלעבט מיט איהר מוטער די צדקית, מאַטע. די באָבע האָב איך נאָך געקענט, קיין קלוגערע און פרומערע פרוי פון איהר איז נישט געווען. מיין זיידע ר׳ נתן האָט אמאָל געוואוינט אין דעטמאָל. דעמאָלט איז ער געווען א גביר, עס איז אָבער אָנגעקומען די גזירה פון גירוש, און ער האָט מיט זיין פרוי און קינדער געמוזט אויסוואנדערן קיין אַל-טאָנא. דעמאָלט האָבען נאָר דאָרט געוואוינט צעהן משפחות, מען האָט זיך דאָרט ערשט אָנגעהויבען צו בעזעצען. אַלטאָנאַ האָט נאָך דעמאָלט נישט געהערט צו דענעמארק נאָר צום פירשטענטום פּינבערג, וואָס האָט געהערט צום פירשט פאָן שאָמבורג. דער פירשט איז אָבער געשטאָרבען אָהן קינדער און זיין ירושה איז אריינגעפאַלען צו דענעמארק. נתן שפּאַניער איז געווען דער ערשטער וואָס האָט בעקומען אַנ׳ערלויבעניש פאַר יודען צו בעזעצען זיך אין אַלטאָנא. אָבער נאָר איינצעלנע יודען האָבען זיך דאָרט בעזעצט. דער דאָזיגער נתן שפּאַניער האָט זיין שווער לייב פון הילדעסהיים אויך אַריבערגענומען קיין אַלטאָנא. ער איז נישט געווען קיין גביר, אָבער אַנ׳אָרענטליכער מענש. ער האָט געטהון גאַנץ פיינע שידוכים מיט זיינע קינדער, אַזוי ווי דער שטייגער איז דעמאָלט געווען. זיין ווייב אסתר איז געווען אַ פלייסיגע פרוי, אַ פרומע און אַנ׳עהרליכע און זי האָט פערשטאַנען, ווי צו פיהרען אַ געשעפט. זי האָט מפרנס געווען די גאַנצע משפחה און געפאָהרען מיט סחורה אויפ׳ן יריד קיין קאַליראַמשלאַג, קיין סך סחורה האָט זי נישט בעדאַרפט מיטנעמען, ווייל דעמאָלט האָבען זיך מענשען געלאָזט בעגנוגען מיט אַ ווייניגעס. זי האָט געהאַט אַ זעהר שעהנע שפּראַך און ג—ט האָט איהר געגעבען חן אין די אויגען פון אַלע, וואָס האָבען זי געזעהן; די אַריסטאָקראַטישע פרויען פון האָלשטיין האָבען ביי איהר זעהר גערן געקויפט. די טעכטער האָט זי געגעבען צו דריי, פיער-הונדערט ר״ט, און דאָך זענען זייערע חתנים שפּעטער, נאָך דער חתונה, געוואָרען גאַנץ גרויסע עשירים, אַזוי ווי ר׳ אלי׳ באַלין, וואָס האָט פערמאָגט דרייסיג טויזענד ר״ט, ר׳ משה גאָלדציהער און אַנדערע, זיין זוהן ר׳ משה איז שטענדיג געווען אַ גרויסער עושר, און זיין זוהן ר׳ ליפּמאַן איז נישט געווען אַזא גרויסער עושר, אָבער פרנסה האָט ער געהאַט בכבוד. דאָס אַלץ שרייב איך כדי צוּווייזען, אַז נישט אַלץ איז דער

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 054 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

גרויסער נדן, ווארום מיר זעהן, אז מענשען, וואס האבען געקריגען פון זייערע עלטערן א גאנץ קליינעם נדן זענען דערנאך געווארען גרויסע עשירים.

און יעצט לאמיר צוריקגעהן צו אונזער ענין, נאכ'ן גירוש פון מיין זיידע ר' נתן מעלריק ע"ה האט ער זיך בעזעצט אין הויז פון ר' ליב הילדעסהיימער, דעם איידעם פון נתן שפאניער און ער האט מיט זיך מיטגעברענגט א גרויס פערמעגען. אסתר ר' ליב'ס ווייב האט מיר שטענדיג געפלעגט דערצעהלען חידושים פון זייער עשירות. ער האט געהאט גאנצע קופערס פול מיט גאלדענע קייטען און אנדערע צירונג, און זעק פול מיט פערל. אזא עושר האט מען נישט געזעהן הונדערטער מיילען ארום, בעוונותינו הרבים האט אבער דאס עשירות נישט לאנג אנגעהאלטען, עס איז אויסגעבראכען די פעסט, און מיין זיידע מיט עטליכע קינדער זענען געשטארבען אין דער מגפה, מיין באבע מיט צוויי פרייליידיגע טעכטער זענען איבערגעבליבען נאקעט און בלויז, זי האט מיר זעהר אפט דערצעהלט ווי זי האט זיך דעמאלס אנגעליטען הונגער און נויט, זי האט אפילו קיין בעט נישט געהאט, און געשלאפען איז זי אויף די בלויזע שטיינער אונטערגעלעגט מיט א ביסעל האלץ. איין טאכטער האט זי שוין געהאט אנ'אויסגעגעבענע, אבער זי האט איהר נישט געקאנט ארויסהעלפען, זי האט אויך געהאט אנ'אויסגעגעבענעם זוהן, מרדכי, ער איז געווען א גביר, אבער ער מיט זיין ווייב און קינדער זענען אויך אוועקגעגאנגען אין דער פעסט, מיין ליבע באבע מיט איהרע טעכטער האבען געלעבט אין גרויס נויט און זיי האבען זיך געמוזט ארומשלעפען פון שטוב צו שטיב ביז עס וועט פערשווינדען ווערען דער צארן. ווען די פעסט איז אביסעל שוואכער געווארען, האט מיין באבע זיך געוואלט אומקערען אין איהר שטוב ארייין אויסזוכען דאס ביסעל חפצים, זי האט שוין אבער דארט זעהר וועניג געפונען, די שכנים האבען שוין אפילו געהאט ארויסגעשלעפט די ברעטער פון דער פאדלאגע... און זיי האבען אלץ צובראכען, זיי האבען איהר אלץ צוגענומען, און נאר אפאר קלייניגקייטען האבען זיי איבערגעלאזט פאר איהר און פאר די יתומות, און וואס האט זי דען געקאנט טהון? איהר לעבען איז דאן געווען זעהר ביטער. די צוויי יתומות זענען געווען מיין מומע אולק (אולייקא) און מיין מוטער מרת ביילע תחיה. די באבע האט געלעבט זעהר קארג, אפגעשפארט דעם ביסען פון מויל און געזאמעלט א נדן פאר איהר טאכטער אולק. זי האט מיט איהר געטון א שידוך מיט ר' דוד הני ע"ה, א גדול הדור, און מען האט איהם גערופען מורינו, ער איז געווען א דיין אין פריסלאנד, דערנאך איז ער געקומען קיין אלטאנא און איז דארט געווארען אב-בית-דין. זיין זוהן, דער חתן האט געהייסען אליהו כהן ע"ה, דער פאטער האט איהם געגעבען פינף הונדערט ר"ט נדן, ער איז אבער געווען א גרויסער בר מוצלח און איז זעהר גיך רייך געווארען, ער איז אבער געשטארבען זעהר יונג, ווען ער איז נאכנישט אלט געווען קיין פערציג יאהר, ווען ג-ט ב"ה וואלט איהם געגעבען לענגערע יאהרען, וואלט ער אודאי געווארען א זעהר גרויסער עושר, אזא בר מוצלח איז ער געווען, ווען ער וואלט, זייט מיר מוחל, גענומען א שטיקעל מיסט אין האנד ארייין וואלט דערפון געווארען גאלד, אבער די מערכה איז פון איהם זעהר פלינק אוועק, אין יענער צייט איז געווען א מחלוקה וועגען א פרנס, מיין פאטער איז זעהר פיל יאהרען געווען פרנס, און אליהו כהן עליו השלום איז נאך געווען א גאנץ יונגער מענש. וואס איז פון טאג צו טאג רייכער געווארען, און ער איז אויך געווען א קלוגער און א בן טובים. זיין פאטער איז געווען ר' דוד העני, און ער האט א סך מאל געזאגט צו מענשען: פארוואס זאל איך נישט זיין א פרנס, ווי מיין שוואגער ליב (גליקעל'ס פעטער)? כ'בין נישט אזא חכם ווי ער? כ'בין נישט אזא גביר ווי ער? און פון אזא שעהנע משפחה ווי ער, בין איך אויך, ג-ט ברוך הוא וואס גיט יעדען מענש זיין אויסגעזעצטע צייט, האט איהם אבער פלינק צוגענומען צו זיך, ווען ער האט געלעבט איז געווען גרויסע מחלוקות אין דער קהלה, ווי געוועהנליך, ס'איז געווען מענשען, וואס האבען געהאלטען פאר דעם צד, און מענשען וואס האבען געהאלטען פאר'ן צווייטען צד, דער מצב אין דער קהלה איז דעריבער געווען א זעהר שלעכטער, צום ערשטען איז געשטארבען דער פרנס פייוועלמאן, דערנאך איז געשטארבען חיים פירסט, דער גרעסטער גביר פון דער קהלה און דער פרנס. דערנאך איז קראנק געווארען דער שמש פון שוהל אברהם, און פאר יציאת נשמה האט ער געזאגט: מען האט מיך גערופען אלס עדות צום בית דין של מעלה. חיים פירסט ע"ה האט געהאט א זוהן, ער האט געהייסען שלמה. א גבאי, און אויך ער איז דעמאלס געשטארבען. ער איז געווען א זעהר פיינער מענש און א גרויסער למדן, און אויך אלע אנדערע מיטגלידער פון דער קהלה, וואס איך האב שוין פערגעסען, און אזוי האט ג-ט ברוך הוא געמאכט אנ'עק צו די מחלוקות וועגן די פרנסים.

בילדער פון אמאליגען יודישען לעבען

1) ביים בעט פון א גוסס
2) א לוי' פון א קינד
3) א חולה זאגט ודוי*
4) נחום אבלים

ארכיון אסופות

קויפט און פערשפרייט די נייע אויסגאבען
◆ „פרקי אבות" און „רות" ◆

אונזער פערלאג וועט דאס געבען מוט ווייטערע וויכטיגע אויסגאבען איניגיכען ארויסצוגעבען

— געדענקט אז אין אייער מיטהילף איז דאס אפהענגיג!

גרשון גורא

טויבען...

נאָוועלע

דעם בית יעקב זשורנאַל געווידמעט

1

באַלד אין די יוגענד, אין די גאָר קינדישע יוגענד, האָט זיך איהר נשמה מיט זיי בעהעפט און איהר האַרץ איז ווי מיט צוואַנגען געוואָרען צוגעשמידט צו זייער הימליש ווייסקייט, צו זייער געוואַשענקייט. עס האָט אויסגעקוקט, ווי די נאַטור וואָלט איהר ספּעציעל בעהויכט מיט אַ צאַרטען פיין-פיהלענדען געשמאַק, מיט אַ איידעל געפיהל צו זיי, די ווייסע, די זילבערנע, די אייביג-אייביגע ריינע און בעטליכע.

ווען דבורה איז נאָך געווען אַ זיבען יעהריג מיידעלע, האָט זי איהר יוגענד-ריינקייט און ווי בערקייט צונויפגעפלאָכטען מיט די ווייסינקע טייבעלעך, וואָס האָבען זיך געהאָדעוועט ביי איהר אויפ'ן דאַך. עפּעס האָט איהר אַ אי-יגסטער נעפּיהל געטריבען טאָג ביי טאָג, נאָך אין די קינדישע יאָהרען, צו די טויבן, איינקוקען זיך אויף זייער איידעלקייט און צאַרטקייט און אויף זייער אויסנאַמע האַרציגע האַלטונג פון יעדער בעזונדע־ער פאָר טויבען, וועלכע יערע איינציגע פאָר איז פאַר איהר געווען ווי אַ בעזונדער וועלטעל.

דער פריהמאָרגען, האָט ער געמעגט זיין אַ פריהלינגדיגער מיט זיין גאַנצער גראַציע. דער אָוונד, האָט איהם די לבנה געקענט בעגאָלדען מיט איהרע ליבסטע גאָלד-שפּיזען, דאָך האָבען זיי איהר נישט אינטערעסירט, נאָר זי איז אַזוי איינזאַם געזעסען אויפ'ן באַנק, וואָס איז געשטאַנען אויף דער צווייטער זייט פון איהר הויז, אונטערן שאָטען פון נטליכע פערפלאַנצטע בוימער, און איינגעזונקען איהרע קינדישע שוואַרצע אויגען, איהר פאַנטאַסטיש ווייך האַרץ, אין די קליינע בעווילבערטע קעפּלעך, וואָס זענען געשטאַנען און אַרויסגעקוקט פון שפּיץ דאַך, גראַפּשיקענדיג צו איהר פערבענקטע בליקען.

ווי האַרציג, ווי ליב האָבען אין איהר האַרץ אַריינגעדרונגען די וואַרימע בליקען פון די טויבען, עס האָט זיך איהר אויסגעוויזען ווי זיי וואָלטען איינגאַנצען איהר בענקשאַפט געפיהלט און מיט דעם געסטען התלהבות וואָלטען זיי געוואָלט אַרויסשפּרינגען פון דעם גרוש־אָסענעם טויבען-שלאַק, און צופליהען צו איהר, צו איהר האַרץ, צו איהר קינדיש לעכצענדער נשמה פעראייניגען זיך מיט איהר, און איבערענטפערן איהר אַ טויבען-האַרץ.

יאָ! עס האָט זיך איהר אַזוי אויסגעוויזען, און דעריבער פלעגט זי קענען שעה'ן אָפּזיצען אַליין מיט טיף איינגעגראָבענע אויגען אין דאָס ווייסקייט און געוואַשענקייט פון איהרע אַזוי טייערע און ליבע טויבען.

און מעגליך, דער שיקזאַל, וואָס ווערט דורך אַזאַ גרויסען אונענדליכען מייכטער גערעגעלט, האָט אין איור נבעציגל אַזאַ פיהלענד האַרץ פערפלאַנצט און זי נשמה איהרע צו ריינקייט, צו צאַרטקייט איבערגעענטפערט, כדי אין איהרע אָרע־ן פון איינזאַמקייט, פון עלענד; אין יאָהרען פון אָפּגעזונדערטקייט פון געזעלשאַפט און פריינד, צו געפונען אַ צווייטען נאָהנטען פריינד, מיט די זעלבע נאָהענטע געפיהלען, מיט דעם זעלבען דורשט נאָך בעשיידענקייט, וואָס זאָל זיך קענען קלאַמערן מיט איהר צוזאַמען. און שטומערהייט מיט בלויזע בליקען, מיט אַ בלויז זיס שעפּטשען און אַ לייכטען פאָכען פון פליגעל אַלס דער גרעסטער־ואָר אינטימסטער פאַר איהר זיין...

2

די גאָר יונגע יאָהרען פון דבורה'ן האָבען זיך אָפּגעשיפּט מיט די קליינע וואַכער-כיזאַלעכלעך פון דעם שטילען קליינשטעטלדיגען לעבענס-כייכל. אויף איהר אַזוי שוואַכען און קוים געבויגענעם רוקען האָבען אָנגעהויבען ביסלעכווייז זיך צו בעזעצען טעג און יאָהרען, פונדעסטוועגען מיט דעם זעלבען וואוקס פון דער צייט האָט זיך אויך איהר איינזאַמקייט און אָפּגעזונדערטקייט פערשטאַרקט און צוגרויסט, איהר בענקשאַפט נאָך ריינקייט און בעשיידענקייט זעהר צופלאַקערט און צופלאַמט, אַזוי, אַז זי איז געבליבען כמעט איינגאַנאיינציגע אין איהר שטעטל מיט איהרע אַזוי פיהלענדע געפיהלען און קריסטאַל-ריין-האַרץ לעכצענדיג נאָך אַ אמת'ע טרייע איבערגעגעבענע פריינדין, וואָס זאָל איהרע איניגקייטען פערשטעהן.

דאַרום אין וועמען האָט זי אינטערעס געקענט געפינען, פאַר וועמען האָט זי געקענט איהר בענקשאַפט איבערגעבען, ווען אַרום איהר האָט זי געזעהן שטעהן מענשען טרוקענע פערגליווערטע ווי מומיעס, מיט אויסגעזויגטען מאַרך און פערטרוקענטע ביינער. אַ שוועסטער האָט געוואָלט זיין די, וואָס האָט צו איהר געזאָגט — קום! זאָל מען זיך דערטרונקען אין תהום פון ים. און אַ פריינד האָט איהר איינגערוימט, זאָל מען שאַימען אויף די צוברויזטע צושויבערטע כוואַליעס פון לעבען...

זענען טאַקי דעריבער פריינד פאַר איהר געווען ווי מצבות, קברים; שוועסטער, שרעקעוויגע, אימה'דיגע בילדער.

און ווייטער זענען אין איהרע דעמאָלסטדיגע עלענד-מאָמענטען די טרייסטע די ליבסטע פריינד פאַר איהר געוועזען די טויבען. ווידער האָבען די בליקען און וואָס שעפּטשען פון די שטומע טויבען איהר האַרץ מונטער, האָפנונגספולער געמאַכט, איהר נשמה טרוימערישער, פאַנטאַסטישער אויסגעוועבט.

אין דער פריה האָט זי שוין איהר האַרציג ווינקעל געפונען געגען-איבער איהר שטוב אונטערן שאָטען פון די פאָר בעבלעטערטע בוימער, און זיך פערטיפט איינגעקוקט מיט איהרע גאַנצע חושים אויף דער פריהמאָרגען-שירה פון די טויבען, און געדאַכט האָט זיך איהר, אַז נאָך דער שירה זענען זיי ווייסער, געוואַשענער, הימלישער געוואָרען. מיט אַ האַרץ פול מיט פרייד האָט זי זיך צוגעקוקט, ווי נאָכן עפענען דעם טויבען-שלאַק, פליהען זיי זיך אַרויס יעדע איינציגע פאָר בעזונדער און אָטעמען פרייער אונטער דאָס בלויקייט פון הימעל און דורכזיכטיגקייט פון לופט. זיי בענקען אויך ווי זי, האָט זי זיך געטראַכט נאָך הימלישעס, נאָך לויטערקייט.

בייטאָג, האָט זי זייער געזעלשאַפט אַ ביסל אונטערן שטאָט געפונען נעבען פעלד און וואַלד, בוים און גראָז. דאָרט האָבען זיי זיך פאַר איהר ווי קליינע זילבערנע מלאכים'לעך אויסגעוויזען, וועלכע שפּאַצירען אַרום און שיקען צו איהר נשמה האַרציגע נאָהנטע גרוסען, און פון איהר האַרץ פלעגט זיך ווי אַרויסרייסען:

— ווי גליקליך וואָלט איך געווען, ווען אָט די קליינינקע טויבען-הערצער וואָלטען מיר געווען אָפען און אַלע זייערע ריינע חויכע געפיהלען וואָלטען פאַר מיר קלאָר געווען.

יאָ, אַ בענקשאַפט האָט איהר שטענדיג בעגלייט, אַ הייס שטאַרק לעכצען נאָך עפּעס טיפערס, נאָך עפּעס האַרציגערס האָט איהר אויף אַ יעדען טראָט פערפאָלגט, אָבער ווער האָט געקענט אַריינדרינגען אין די טיפענישען פון אַזאַ האַרץ, ווער האָט געקענט לייענען די ערנסטע שטענדיג פערטראַכטע, [illegible] געזיכט-שטריכען, וואָס זענען געווען אויף איהר אויסגעגאָסען.

* נאָר די איינצעלנע אויסדערוויילטע פון די עופות, די גאָר קליינע טויבען, זיי האָבען איהר איינגאַנצען פערשטאַנען און איהרע געזיכטס שטריכען פרעהליכער געמאַכט

אין אָוונד, ווען איהרע ליבע טויבען זענען שוין געשלאָפען פלעגט זי אַליין, אָהן פריינד און בעקאַנטע שפּאַצירען אונטערן שטעטעל. אָבער איהר חלום, איהר פאַנטאַזיע האָט ווייטער געשוועבט ווייט ווייט אין יענע הימלען. ווי נשמות טובל'ען זיך אין די ריינסטע טייכען און בעזילבערטע, בעגאָלדעטע טויבען שוועבען אַרום זיי, שפּייזענדיג זיי מיט זייער רייצענדען הימלישען חן.

אַזוי טאָג נאָך טאָג, איינע אַליין אין שטעטעל, האָט זי זיך אַרומגעטראָגען מיט איהר בעהאַלטענער דורשט און בענקשאַפט, לויט איהרע שטענדיגע ערנסטע, פערטראַכטע בליקען, און שוואַרץ פערחלומטע אויגען, וועלכע זי האָט דאָס אַלעס איינגעוויגט, און פערפלאָכטען אין די אַזוי מיסטישע, פאַר אַלע ווי אַ סוד קלינגענדע, טויבען... טויבען...

3

איינמאָל, מיט זיבען יאָהר צוריק. אין אַ פריהמאָרגען, די זון האָט וואַרים געגלעט דאָס שטעטעל מיט איהרע ליבע שטראַהלען, און דבורה איז דעמאָלט גאָר אַ אַנדער מענש געוואָרען.

עפּעס האָבען איהרע אויגען אָנגעהויבען ליכטיגער צו ווערען. איהר געזיכט שיינענדער, פריעהליכער, און בכלל איהר גאַנצע שטימונג, איהר גאַנג, איהר טראַכטען, אַנדערש. אַ איבערקערניש איז געקימען אין איהר גאַנץ וועזען, און עס האָט אויסגעקוקט אויף איהר פריש-ניי [illegible] געזיכט, ווי זי וואָלט שוין דערגרייכט צום ברעג פון איהר אַזוי לאַנגען חלומען און טראַכטען, בענקען און לעכצען. איהר הייסע, טליהענדע ליבע וואָס זי האָט די גאַנצע צייט אַוועקגעשענקט די איידעלע ווייסע טויבען פון איבער איהר הויז, האָט זי גאָר אַנדערע אַנדערע טויבען אַוועקגעשענקט.

דבורה האָט געקראָגען אַנדערע נשמות צו איהר נשמה, אַנדערע הערצער צו איהר פערבענקט האַרץ.

ווי בענעדענדיגע טוי-טראָפּענס, האָט זיך איהר האַרץ דערקוויקט דערהערענדיג דעם ערשטען גרוס, דאָס ערשטע וואָרט, פון ערגעץ ווייט ווייט, ווי עס געפונען זיך אויך אַזעלכע ווי זי איינזאַמע, פערבענקטע; ווי עס געפונען זיך אויך דאָרט אַזעלכע ווי זי, וועלכע פלעכטען זייער יוגענד מיט הימלישקייט, ריינקייט, און ווייסקייט. און אָט די גאָר ווייטע פריינד האָבען איהר אָנגעהויבען אַלע מאָל נעהנטער, נעהנטער צו ווערען און די גאַנצע ליבע איהרע און טריישאַפט, דאָס גאַנצע האַרץ איהרס האָט זי אַוועקגעשענקט זיי די ווייט-ווייטע, ווי טויבען-געשטאַלטען, די זעלבע ווי זי פערחלומ'טע, די זעלבע ווי זי פערבענקטע.

פונדערווייטענס איז צו איהר אַ טויב געקומען צו פליהען, פונדערווייט האָט איהר אַ טויב דעם אַזוי האַרציגען און ליבליכען גרוס דערטראָגען. און די טויב, האָט זיך איהר ווי אַ הייליגקייט, איינגעבאַקען אין האַרצען, ווי אַ צויבערער, איהר נשמה פערכשופט, איהרע פליגעל האָבען איהר געגלעט און געלאַשטשעט, און איהרע אַזוי קלאָרע ווייסע פעדערן איהרע געפיהלען צוואַרימט און צופלאַמט.

אַ נייע פרישע טויב איז צו איהר געקומען צו פליהען, מיט נייע בליקען, און נייע פריהמאָרגען-שירה-געזאַנגען.

און די טויב, פון דעמאָלט אָן, יעדען חודש קומט זי צו איהר, אַלע מאָל אַ גרעסערע און שענערע, צופליהען. און שטענדיג האָט זי זיך אויף דעם

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 054 a הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 13 מתוך 20

פון
רבי משה חיים לוצאטי
זצ"ל

דער וועג פון די פרומע
(מסלת ישרים)

פריי יודיש דורך
א. ז. פרידמאַן

דאָס פערטע קאַפּיטעל.
איבער די מעטאָדע ווי אַזוי זיך צו דערווערבען די פאָרזיכטיגקייט.

וואָס עס פיהרט דעם מענש צו דער פאָרזיכטיגקייט, איז דאָס תורה-לערנען און דאָס איז עס, וואָס רבי פנחס בן יאיר זאָגט אין אָנהויב פון זיין אויבענדערמאָנטע ברייתא: די תורה ברענגט צו דער פאָרזיכטיגקייט. גענויער אויסגעדריקט: ווער ס'וויל זיין פאָרזיכטיג, דער דאַרף שטענדיג האָבען פאַר די אויגען דעם ערנסט פון די געטליכע פליכטען, וואָס זענען געוואָרען אַרויפגעלייגט אויף'ן מענש און די טיפע בעדייטונג פון אורטייל, וואָס וועט אַמאָל אויף איהם פאַלען. און דאָס קען ער לערנען פון די ערצעהלונגען אין די הייליגע ספרים פון דער תורה אָדער אין די מאמרים פון די חז"ל, וואָס מאַכען דערויף אויפמערקזאַם. געוויס זענען דאָ פאַרהאַן שטופען, די מענשען וואָס זענען פאָלקאָמע בעלי-דעת ווערען דורך אַנדערע מאָטיוועו געפיהרט צו דער פאָרזיכטיגקייט אַלס די, וואָס שטעהן אויף אַ נידריגערע שטופע, און די דאָזיגע ווידער, אַנדערש ווי דער דורכשניטליכער מאַסען-מענש.

ארכיון אסופות

ביי דעם הויך-שטעהענדען מענש איז דער טרייב-מאָמענט, דאָס בעוואוסטזיין דאָס איינציגע גוטע, צו וועלכען מען דאַרף שטרעבען, איז די פאָלקאָמענהייט (שלימות). און דאָס שלעכסטע איז, וואָס מען קאָן די דאָזיגע פאָלקאָמענהייט נאָר צום טייל אָדער גאָרנישט דערגרייכען. דען דער וואָס איז צו דעם בעוואוסטזיין געקומען און ר'האָט זיך קלאָר געמאַכט, אַז די מיטלען צו דערגרייכען דאָס שלימות זענען נאָר די גוטע מעשים און איידעלע זיטען, — דער וועט שוין ממילא די דאָזיגע מיטלען נישט פאַר לייכט האַלטען און ער וועט נישט זוכען צו פערקלענערן זייער צאָל, דען ער ווייסט, אַז אויב עס וועלען נישט אַנגעווענדעט ווערען די גענוגענדע צאָל מיטלען, אָדער אויב די דאָזיגע מיטלען ווערען נישט אויסגענוצט מיט דער געהעריגער קראַפט און שטאַרקייט, דאַן ווערט אויך נישט דערגרייכט די אמת'ע פאָלקאָמענהייט, דען עס פעהלט איהר גענוי אַזוי פיל וויפיל ער האָט פערפעהלט אין זיין בעמיהונג ביי די מיטלען. ער איז ממילא נישט פערפאָלקאָמט. און צי גיט עס דען פאַר איהם אַ גרעסערער לייד און אַ טיפערער שמערץ?

הארכיון היהודי

טהירעל פון איהר הארץ אַפגעשטעלט און איהר פרישע גרוסען געבראַנגט, אלע מאָל מעהר און מעהר, פון אַזעלכע בעשיידענע, ריינע נשמות ווי די וואָס פלעכטען און וועבען קרענץ פון גאָלדענע אייביג-אייביגע בלומען.

יעדען חודש האָט איהר אלע מאָל די טויב פריש געבראַנגט גרוסען פון נייע, נייע צוגעקומענע נשמות, פון נייע, נייע נאָהנטע הערצער און פון נייע, נייע איבערגעגעבענע שוועסטער.

איינע איז זי אין שטעטעל געווען, אָבער פונדערווייטענס האָט זי טויזענדער טויזענדער צו איהר געזעהן, וואָס שטרעקען צו איהר, דורך דעם רייניעס, קלאָרען הימעל-רוים די הענד און פערקייטלען זייערע אַקסלען מיט איהרע.

יאָ! די נאַטור האָט איהר פון דער יוגענד מיט אַ צאַרטען, פיין-פיהלענדען געשמאַק בעהויכט און אין איהר אַ געפיהל צו טויבען איינגעפלאַנצט. קומען טאָגי צו איהר, שוין זיבען יאָהר, יעדען חודש און חודש, ליבענקע טייבעלעך צופליהען, וועלכע שטילען איין איהר אייביגען דורשט, איהר שטענדיגער בענקשאַפט, אויפקטראָגענדיג איהר פאַנטאַזיע, איהרע אייביגע טרוימען דאָרט, אין טיפע ווייטע הימלען, וואו עס שוועבען טויזענדער איהרע נאָהנטע שוועסטער, וואָס פערשטעהן איהר נשמה און פיהלען איהר צאַרט און וויין-פיהלענד הארץ.

ער וועט אַלזאָ זוכען מיטלען אויף מיטלען, נעמען ערנסט אלע זייערע איינצעלהייטען כדי צו דערלאַנגען צום שלימות; ער וועט נישט רוהען און זיך נישט בערוהיגען צוליב די זאָרג, טאָ-פערנאַכלעסיגט ער עטוואָס דערפון. וואָס פיהרט צום געשטרעבטען ציל, אַזוי ווי די ווערטער פון שלמה המלך 1) „וואויל איז דעם מענש וואָס איז שטענדיג בעזאָרגט". לויט דער ערקלערונג פון אונזערע חכמים 2) „בעזאָרגט איבער דער ערפילונג פון די תורה ווערטער". דאַן דערגרייכט ער ענדליך די העכסטע און בעריהמטסטע שטופע: די פורכט פאַר ג—ט ד. ה. ער טראַכט און זאָרגט שטענדיג טאָמער וועט זיך ביי איהם געפינען אַ שטויב פון זינד, וואָס זאָל איהם צוריקהאַלטען פון דער פאָלקאָמענהייט, וועגען וועלכע ער בעמיהט זיך אַזוי שטאַרק. אונזערע חכמים זאָגען עס אין אַ משל 3) „יעדער פון די צדיקים ווערט אָפּגעבריהט פון גליהענדען גלאַנץ, וואָס געהט אַרויס פון זיין אָרט פון זיין חבר". דאָס איז נישט עפּעס אַ געפיהל פון קנאָה. וועלכעס פּאַסט זיך פאַר מענשען מיט ווייניג אינטעליגענץ (ווי עס וועט ווייטער אין דעם ספר אויסגעפיהרט ווערען). נאָר עס איז דאָס ווייטאָגליכע געפיהל, אַז מען האָט נישט דערגרייכט צו דער שטופע, צו וועלכע מען האָט געקענט דערגרייכען אַזוי ווי דער חבר האָט צו איהר דערגרייכט. אַזאַ אַרט איבערלייגונג פיהרט אונבעדינגט דעם מענש, וואָס שטעהט גייסטיג הויך צו פאָרזיכטיגקייט אין זיינע האַנדלונגען.

די מענשען, וואָס שטעהן אויף אַ נידעריגערע שטופע און האָבען נישט דעם בעוואוסטזיין פון שטענדיגען שטרעבען צו דער פאָלקאָמענהייט, זיי קען מען וועקען צו דער פאָרזיכטיגקייט. ענטשפּרעכענד צו זייער אורטיילס-קראַפט דורך זייער שטרעבונג צו כבוד. ס'איז דאָך יעדען דענקענדען מענש קלאָר, אַז די שטופען-אָרדנונג אין דער אמת'ער צוקונפטיגער וועלט איז נאָר איינגעשטעלט לויט די גוטע מעשים. דערהויבען ווערט נאָר דער, וואָס האָט פיל גוטע מעשים אויפצווייזען, און דער וואָס האָט ווייניגער געטהון, דער איז אויף אַ נידריגערע שטופע. צי קען דען אַלזאָ אַ מענש זיך נישט קימערן וועגען זיינע האַנדלונגען אָדער זיי פערנאַכלעסיגען, ווען ער ווייסט זיכער, אַז ער וועט שפּעטער ליידען דערפאַר דאַן ווען ער וועט נישט זיין אין דער לאַגע צו פערריכטען דאָס, וואָס ער האָט יעצט פערזוימט?

מען הערט אַפילו ווי טייל געדאַנקענלאָזע מענשען ווילען זיך לייכטער מאַכען און זאָגען: „צו וואָס זאָלען מיר זיך קווע-לען מיט אַזויפיל פרומקייט און אָפּגעהיטענקייט? מיר זענען צופרידען, ווען מיר געהערען נאָר נישט צו די רשעים, וואָס בעקומען זייער שטראָף אין גיהנום, מיר ווילען זיך אָבער גאָרנישט דרענגען צו בעקומען דווקא דעם שענסטען פּלאַץ אין גן-עדן, אויב נישט קיין גרויס חלק — זאָל זיין אַ קלענערס, מיר זענען דערמיט צופרידען און עס לוינט זיך אונז נישט צו נעמען אויף זיך אַ שווערע לאַסט". מיר וועלען אָבער נאָר אַ קליינע פראַגע שטעלען די דאָזיגע מענשען: צי וואָלט עס זיי אין דער יעצטיגער — דאָך פערגענגליכער — וועלט אַזוי לייכט אָנגעקומען צו פערטראָגען, ווען זיי וואָלטען געזעהן איינעם פון זייער קרייז אָדער גאָר איינעם פון זייערע בעדינער אָדער אַ אָרימאַן ווען זיי האָבען זעהר פעראַכטעט, ווי ער איז אויף אַ העכערע שטופע, בעשאָנקען מיט פיל כבוד און הערשט איבער זיי? צי וואָלט עס זיי נישט פערדראָסען און דאָס בלוט וואָלט אין זיי אויפגעקאָכט?

1) משלי כח—יד. 2) ברכות ס' 3) בבא בתרא מ"ה.

אונזערע ביבליאטעקען

פון אסתר באָרענשטיין.

דער חוב פון אַ ביבליאָטעקאַרין.

ווען מיר שטעלען זיך אָפּ, כּדי צו בעהאַנדלען די פראַגע, וואָס פאַר אַ ראָלע ס'שפּילט דאָס בוך אין דער יוגענד-ערציהונג, מוזען מיר מודה זיין, דאָס מיר קאָנען נישט שטילשווייגענד אַריבערגעהן איבער דער פראַגע פון דעם ביכער-צוקלויב.

די פּערזאָן, וועלכע פיהרט אויס די פונקציע פון אַ ביבליאָטעקאַרין, ערפילט גלייכצייטיג אויך אַ ערציהונגס-ראָלע. הויפּטזעכליך אין אונזערע אָרגאַניזאַציעס ליגט אַ חוב אויף די ביבליאָטעקאַרין אָנצווייזען דער יוגענד די געהעריגע ריכטונג, לערנען זיי לאָגיש טראַכטען, ערווערבען אַלע גייסטיגע אוצרות און קודם-כּל לערנען ווי צו לעזען מיט אַ סיסטעם, ווייל לעזענדיג סיסטעמאַטיש ד. ה. ווען מיר פּאַסען צו דאָס בוך פּראָפּאָרציאָנעל צו דער עלטער און גייסטיגער ענטוויקלונג, אַרבייטען *מיר אין זיך אויס בעאָבאַכטונגס-פעהיגקייטען און איידעלקייט פון די געפיהלען, וועלכע האָבען שפּעטער אינ'ם לעבען פון יעדען איינציגען אַ מילדערע און ערציהענדע ראָלע.

עס געהט אין דעם, דאָס די פּערזאָן, וועלכע ערפילט די פונקציע פון אַ ביבליאָטעקאַרין — אין אָנהויב נאָר אַלס אַמאַטאָרין, ריכטענדיג זיך בלויז דורך איהר אינטואיציע און די פאָדערונגען פון די ל ע ז ע ר י נ ס — זאָל זיך מיט דער צייט אין דער אַרבייט מעהר פערטיפען און וויסענשאַפטליך בעהאַנדלען.

אין וואָס אייגענטליך פאַר אַ וועג זאָל געהן דאָס בעהאַנדלען און פערטיפונג ? אָט אָ די פּערזאָן, וועלכע וויל פיהרען מוסטערהאַפט איהר ביבליאָטעק, מוז קודם-כּל אַליין וויסען דעם אינהאַלט פון די ביכער, בעקענען זיי און פערשטעהן. דורכדעם וועט זי זיך גרונטליך אויסלערנען פיהרען אַ ביבליאָטעק, בעזאָרגען דעם גאַנצען געברויך, און דערהויבען איהר צו אַ העכערן ניוואָ.

די ביבליאָטעק-אַרבייט, וועלכע איז זעהר אַ לעבעדיגע, שיינע און אינטערעסאַנטע — איז אָבער אויך גלייכצייטיג אַ שווערע און פיל צייט פאָדערנדע. שטעהענדיג פאַר אַ פולער שאַנק אינטערעסאַנטע ביכער, פיהלט מען די פרעהליכסטע געפיהלען צו קאָנען גראָבען אין די אַלע קולטור-אוצרות. ווען ס'געפאַלען דיך די צודרינגליכע לעזערינס, וועלכע פאָדערן פאַר זיך פּאַסענדע ביכער, מעגסטו דאַן בענוצען אַלע דיינע אַרגומענטען און זיי איבערצייגען אין זייער אונלאָגישען גלויבען. דאַרפסט אינטיטואיטיוו פערשטעהן, צו וועלכער ריכטונג זיי געהערען, כּדי צו דערלאַנגען זיי די געפּאַסטע לעקטור פון יענער ריכטונג, כּדי צו געווינען זייער צוטרוי, און איינציגווייז זיי צוגעווינען צו אַ סיסטעמאַטיש לעזען.

גלייכצייטיג ערלויב איך מיר דאָ צו ברענגען אַ פאַקט פון מיין פּראַקטיק אין אונזער ביבליאָטעק. ס'קומט אַריין אַ מיידעל מיט דער ביטע, איהר צו ערקלערען די מיינונגען פון דעם נאָר-וואָס אַדורכגעלייענטען בוך. איך ערפיל איהר ביטע, ערקלער איהר קורץ און זאַכליך די אַלע געדאַנקען און ווערט פון בוך, און ביי דער געלעגענהייט ווייז איך איהר באַלד אָן אַ געהעריגע לעקטור צו לעזען, און דעם סיסטעם פונ'ם לעזען.

ווי דאַרף מען זיך אָבער בעגעהן אין אַנדערע פאַלען, ווען איינע שפּאַרט זיך איין, און דאָס בוך איז פאָרט נישט פּאַסענד פאַר איהר ? דאָ איז שוין אַביסעל שווערער. אַזעלכע פאַלען טרעפען זיך זעהר, און דאָס פון אַמביציעזע מיידלעך, וועלכע רעדען זיך איין, אַז אַלע ביכער זענען פאַר זיי צוגענגליך. מיר וויסען אָבער ווי גרויס ס'איז די ווירקונגס-קראַפט פון ביכער, איבערהויפּט אויף יונגע נערוועאישע מוחות. וועלענדיג וויסען, וואָס אייגענטליך ס'איז פערבאָטען, דאַרפען מיר זיך אין משך פון לעזען אָבשטעלען אויף די פערשידענע פּראָבלעמען, וועלכע קומען אַרויס, זיי פערגלייכען, קריטיזירען, כּדי די זאַך נישט פאַלש צו טראַקטירען מוזען מיר בענוצען אַ געוויסע פּראַקטיק | אָדער אַ בקיאות אין פערשידענע פּראָבלעמען. די זעלבע לעזערין קאָן נישט אַזוי פערשטעהן דאָס ווערק יעצט, ווי אין עטליכע יאָהרען אַרום. איבער דעם דאַרף זי נישט פערלירען איבעריגע צייט און גלייכער די צייט פערניצען אויף אַ אינטערעסאַנטע לעקטור, וועלכע ענטשפּרעכט איהר עלטער.

ס'זענען פערהאַן פערשידענע טיפּען לעזערינס. דער דורכשניטליכער כּלל לעזט אַלץ אָהן אַ סדר, אָהן אַ פּלאַן, דרינגט נישט אַריין אין דעם אינהאַלט פון בוך. פאַר זיי איז דאָס ביכעל אַלס אַ מיטעל צו פערטרייבען די צייט. ס'זענען אָבער פערהאַן לעזערינס, וועלכע זוכען אין יעדען בוך די זאַפטיגע קערנער פאַר דעם גייסט און נשמה, זוכען דאָרט ווי זיך צו בעקענען מיט די פערשידענע געזעלשאַפטליכע קלאַסען, די ברייטע וועלט, בלייבענדיג דאָך אין די ראַהמען פון זייער סביבה.

לעזענדיג בלויז גוטע ווערק, אַרבייט מען זיך אויס פעסטע אָנשויאונגען, מיט וועלכע מען בעווייזט אי'ן די שפּעטערע יאָהרען אָפּצושאַצען יעדעס אַדורכגעלייענטע בוך. איבערהויפּט מיר, וועלכע האָבען אַ זעהר בעגרענעצטע צייט, טאָרען זיך נישט ערלויבען אויף אַ סתם-געטראָפענע לעקטור. מיר מוזען זיך בעשליסען צי די אָנגעוויזענע זאַך בילדעט אויס, צי ערנידריגט, צי פערדינט זי אויף אַ נעהנטערע בעהאַנדלונג, צי גאָר אויף אַ דערווייטערונג. וואָסערע אָנווייזונגען דאַרף מען צו דעם האָבען ?

אָט אָ, האָבענדיג צו טהון מיט אַ ווערק, מיט אַ פעסטער, אויסגעאַרבייטער מאַרקע, דאַרף מען צוגעהן דערצו מיט אַ געוויסען צוטרוי, נישט אויסשליסענדיג אָבער אַ קריטיק פון אונזער זייט. לייענענדיג וויינינגער'ן האָב איך אַוועקגעלעגט אָן אַ זייטע אַלע קריטישע אָבהאַנדלונגען, און דאָך בין איך נישט געווען אומשטאַנד עס אַדורכצולייענען ביז'ן סוף, אָנערקענענדיג דאָס פאַר אינגאַנצען צוועקלאָז. דעסגלייכען וואָלט איך קיינעם נישט

(סוף פון אַרטיקעל אויף זייט 17)

קיין שום צווייפעל אַז אַזוי וואָלט עס געווען ! מיר זעהן עס דאָך ווי אַלע בעמיהענישען פון מענש געהן נאָר דערויף, זיך איבער אַנדערע צו דערהויבען און צו זוכען זיך אַנ'אָרט צווישען די העכערע און גרעסערע. אויף דעם איז דאָך געריכטעט זיין גאַנצער עהרגייץ. און ווען איינער בלייבט רוהיג ביי זיין נידערינקייט, כּראָץ דעם, וואָס ער זעהט, אַז דער צווייטער, זיין חבר שטעהט העכער, איז עס נאָר, ווייל ער קען עס נישט ענדערן און מוז דולדען, כאָטש עס טהוט איהם אינערליך שטאַרק וועה.

ווען אַלזאָ עס איז די מענשען אַזוי שווער צו פערטראָגען אַ נידעריגערע שטעלונג, דאָ ווי עס האַנדעלט זיך נאָר אין איינגעבילדעטע און לעכערליכע ראַנגען און שטופען, דאָ ווי דער „אונטען" איז נאָר אַ איבערפלעכליכער און דער „אויבען" — אַ פאַלשער און נאַרישער — ווי-זשע וועלען זיי עס קענען פערטראָגען דאָרט, אויף יענער וועלט, — אויפ'ן אָרט פון אמת'ער שטופען-אָרדנונג און אייביגע עהרע, — צו געפינען זיך אויף אַ נידעריגערע שטופע פון אַזעלכע מענשען, וואָס שטעהן יעצט אונטער זיי ? אמת, אַז יעצט קענען זיי נאָך נישט יענע וועלט און איהרע אָפּשאַצונגען, דעריבער קימערן זיי זיך נישט וועגען איהר, אַמאָל וועלען זיי דאָך איהר דערקענען אין איהר אמת'ן ווערט, און דאַן וועט זיי אַרומנעמען צער און שאַנדע, און זייער וועהטאָג וועט זיין גרויס און אייביג.

(המשך פון קאַפּיטעל קומט)

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 054 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

פון שוועסטער צו שוועסטער

איינם יאָהרטאָג פון אונזער לאַנדעס־קאָנפערענץ

עס איז קיין שום ספק נישט, אַז אונזער פאראַיאָהריגער לאַנד-צוזאַמענפאָהר, האָט געבראַנגט אונזער יונגער בעוועגונג גרויס נוצען. שוין אָפגערעדט דערפון, אַז די קאָנפערענץ האָט דערוועקט ביי אַלעמען דעם ווילענס-אינסטינקט און מעירר געווען אונזערע עסקנות צו אַקטיוויטעט. מיר זעהן ערשט איצט, אין דער אַרבייט, ווי ווייט עס לעבט אין איהר די השפעה פון דער גרויסער כנסי׳ לשם שמים, בעת וועלכער מיר זענען געווען פאַר אַ יאָהרען צוזאַמען.

. כדאי נאָר צו דערמאָנען, אַז אפילו נישט קיין אָנגענומענע רעזאָלוציעס, נאָר סתם דערמאָנטע פאַרשלאַגען, וועגען וועלכע מ׳האָט בלויז אָנגערעגט אין די דעבאַטען, ווערען רעאַליזירט. אָט ׳משל איז בעת דער קאָנפערענץ דערמאָנט געוואָרען וועגען אוואַנט-צייטונג און שוין איז עס אין אַסך ערטער אַ פאַקט.

צוזאַמענטרעף פון לעהרערינס בנות-און בתיה-פיהרערינס פון ראַדאָמצר קאַנט אין וויערזבניק (אין פאַריגען חודש אדר)

אין אונזער אָסטראָווער ראַיאָן שרייבען די חברות אויף יעדען שבת, אַ נייע וואַנט-צייטונג. באַלד נאָך ליכט-צינדען, איילען די חברות אין בנות-לאָקאַל צו זעהן הענגען די וואַנט-צייטונג, און די שמחה איז אומבעשרייבליך. נאָכ׳ן עסען איילען די חברות אין בתי׳סטקעס אַדורכצולייענען די צייטונג. דערביי איז ווי געוועהנליך אַ ש:ועס איבער די געשריבענע אַרבייטען און עס רופט אַרויס גרויס אינטערעס. עס ווערט רייף דער חוש צום לייענען און נאָכמעהר, צו דענקען איבער דעם, וואָס עס איז געשריבען אין דער וואַנט-צייטונג.

איך האָב נאָר דערמאָנט אַ קליינעם פרט אין אונזער אַרבייט-פראָגראַם; אָבער אויך דעם דאָזיגען פרט האָבען מיר צו פערדאַנקען אונזער פאַר אַיאָהריגען צוזאַמענפאָהר.

וואָס מיר דאַרפען אינ׳ם יאָהרטאָג פון דער לאָנפערענץ דערמאָנען אַלע חברות איז: אויכפיהרען די בעשלוסען פון דער קאָנפערענץ! דאָס איז דער עיקר, רייד זענען איבריג. מעשים מוזען מיר ווייזען. נאָר מיט טהאַטען וועט אונזער אידעאַל בעקימען אַ ווייטען און טיפען אָפקלאַנג „לא המדרש עיקר״; מיט שיינע פראַזען זענען מיר שוין זאַט. לאָמיר דורכפיהרען די בעשלוסען פון אונזער קאָנפערענץ אין לעבען און מיר וועלען האָבען דערגרייכט אונזער ציל!

ביילא דאַן

פאַרוואָס נישט יודיש?

נאָך קלינגט אין מיינע אויערן אַ פראַזע, וואָס איז פאַראַ יאָהרען אויף אונזער צווייטען צוזאַמענפאָהר דורך איינעם פון די רעדנער געזאָגט געוואָרען:

„רעדען פויליש איז נישט קיין עבירה, אָבער ווען מען רעדט פויליש, ווייל מען שעמט זיך צו רעדען יודיש, איז עס אַ גרויסע עבירה!" — איז עס נאָר אַ פראַזע? ניין, עס איז אַ ביטערער אמת.

נאָך גענוג זענען פערהאַן אין אונזערע רייהען אַזעלכע, וואָס שעמען זיך מיט אַ יודיש וואָרט. עס איז אַ בושה צו דערצעהלען, אַז אַפילו אַ טייל ב״י לעהרערינס זענען פערהאַן, וואָס רעדען נישט צווישען זיך קיין יודיש. נאָך ערגער איז עס ביי דער קאָרעספאָנדענץ. כמעט דער גרעסטער טייל פון אונזערע חברות פיהרען אַ בריף-אויסטויש נישט אין יודיש. דאַרף עס אַזוי זיין און צי שטימט עס מיט אונזער פראָגראַם?

אמת, מיר זענען נישט קיין קעמפענדע-„יודישיסטען" און מיר ווייסען וואויל, אַז יודיש אָהן יודישקייט איז ווי אַ גוף אָהן אַ נשמה. אָבער לאָמיר נישט פערגעסען, אַז מיט׳ן רעדען און שרייבען יודיש, שוין דערמיט אַליין, גיבען מיר דעם אויסדרוק פון פערשטענדניש, שטאָלץ צו זיין מיט דער יודישער פאָלקסטימליכקייט. עס טאָר אויך נישט גילטען קיין תירוצים ווי איך הער אָפטמאָל: „עס איז מיר לייכטער צו שרייבען אין אַ אַנדערער שפראַך" — זאָלען אונזערע חברות לייענען מעהר יודיש, וועלען זיי ממילא מעהר קענען יעדע פון אונז מוז זיך אַ היילige פליכט מאַכען יודיש צו רעדען און יודיש צו שרייבען; איך בין איבערצייגט, אַז דאָס איז דער ערשטער שריט צו דערנעהנטערן זיך צום יודישקייט.

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 054 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

גערֹאטן צו לעזען פאַרעל'ן אָדער מאָפּאַסאַנ'ען און זאָלאַ'ן. קיינער איז נישט אַזוי נאאיוו צו געהן אַ אומבעוואוסטזיניגער אויף אַ וועג פון אונטערגאנג, און מ'ב'ויכט נישט ערשט דורך זיי צו דערקענען דאָס לעבען, וועלכעס מאַכט זיך אַליין אַ וועג אָהן די אַלע שוועריגקייטען פון זייער זייט. די לעקטור פון דעם מין שרייבער'ס ענטהאַלט אַזויפיל טרויעריגע פאַקטען און איז אויך אָפט אַ סיבה פון דעפּרעסיע ביי די אונטערוואַקסענדע מיידלעך. צו וואָס זאָל זייער רוה צושטערט ווערען דורך אַזוינע זאַכען, אין דער צייט, ווען ס'עקזיסטירען אַ סך אַנדערע שיינע און ווערטפולע ביכער? אַ גרויסען פעהלער האָבען אויך די לעזערינס מיט דעם, וואָס זיי יאָגען זיך תמיד נאָך די נייע זאַכען, וועלכע זענען זיכער אָהן אַ סיסטעם. ווען ס'בעוויזט זיך אַנ'אָנגעזעהענער טאַלענט, וועלכער בעריהרט אין זיינע ווערק פּראָבלעמען, וואָס בעהאַנדלען די געגענווערטיגע צייט, — כאָטש אַזעלכע טאַלענטען ערשיינען נישט טאָג-טעגליך — דאַרף נישט ערלויבט זיין זיי אַדורכצולייענען. אָבער אַזוי ווי ס'האָט אונז בעהערשט אַ מאָדע פון לייענען די נייעסטע ביכער, וואַרפט די מעהרהייט אַוועק מיט חוזק די אַלטע בעריהמטע ווערק. וועלכע האָבען זיך קונה שם געווען יאָהרען לאַנג און וואַרפט זיך, נישט-איבערקלערענדיג, מיט'ן גאַנצען ברען אויף די נייע ביליגקייטען.

ווי ווייט מ'דאַרף קערעווען די יוגענד אין זייער לעקטור, כדי זי זאָל אַליין פעהיג זיין זיך אויסצוקלויבען ביכער* קאָן דיענען פאָלגענדער פאַקט, וואָס האָט אויך פּאַסירט אין אונזער ביבליאָטעק:

ס'קומט אַריין אַ לעזערין, שוין אַנ'עלטערע, און קלערט וואָסאַרע ביכעל צו נעהמען. זי דרעהט מיט'ן קאָפּ אַהין, אַהער און קאָן זיך אַלץ נישט בעשליסען. אין דעם דערהערט זי אַ קול פון אַ אַנדערע: „אַך, „מיכאַל אַניאָל" איז אַ זעלטען שיין בוך!". זי, אַ דעצידירטע, הייסט זיך תיכף דערלאַנגען דאָס ביכעל. די ביבליאָטעקאַרין ווייסט אָבער, אַז זי איז נאָך נישט דערוואַקסען צו פערשטעהן דאָס בוך. אָפּזאָגען קאָן זי איהר אָבער פאָרט נישט, זי איז דאָך נישט קיין קינד. אָבער די זעלבע לעזערין קומט איהר באַלד צו הילף מיט אַ פראַגע: „ענטשולדיגען זי מיר, איך האָב געהאַט אַ טעות, איך האָב געוואָלט גאָר בעטען אַ אַנדער בוך. צי קאָן איך קריגען „רעזינקאַ?".

איך בעט פערגלייכען ביידע ביכער: „מיכאַל אַניאָל" און „רעזינקאַ". וואַסער שטויס ביכער וואָלט מען געקאָנט אַנידערשטעלען צווישען ביידע ביכער! יעדער דאַרף לעזען ענטשפּרעכענד צו זיין עלטער און פערשטאַנד. אָבער בעזיצענדיג אַזאַ גרויסען בלייז, דאַרף מען איהם טיילוויז אויספולען. יענער פערזאָן האָט געפעהלט די איבערצייגונגען (גרונדלאַגען), אָהן וועלכע זי האָט גאָרנישט געקענט בויען.

קלענערע שוועריגקייטען איז שוין מיט'ן צופּאַסען די יודישע ביכער. דאָ שטעלט זיך נאָר די פראַגע: צי דאָס בוך איז צוגענגליך, צי שווער. מיר בעזיצען יודישע ביכער פון אָרטאָדאָקסישע שריפטשטעלער. ליידער ערוואַרטען מיר מ'ט בענקשאַפט נאָך יעדער פרישער אויסגאַבע, אַזאַ מאַנגעל פיהלען מיר אין דער שעהנער היימ'שער ליטעראַטור. לעהמאַן, עהרמאַן, ראָטשטיין, בירנבוים א. אַנד. אָט אָ זיי זענען די בעליבטע לעקטאָרען פון אונזערע מיידלעך. די יודישע לעקטור איז הויפּטזעכליך וויכטיג, ווייל זי קאָמענטירט אונזערע אַרבייט. זי דערצעהלט דעם מיידעל דאָס, וואָס מיר ווילען איהר זאָגען. זי איז אָפט איהר וועג-ווייזער. וועלענדיג אַריינגעבען חשק די נייע לעזערין צו לעזען יודישע ביכער, הויב איך תמיד אָן פון לעהמאַנ'ען, און איך האָב זיך איבערצייגט, אַז זיי ווירקען אַזוי נוצליך, דאָס שפּעטער פאָדערן כמעט אַלע לעזערינס אַזעלכע ביכער. יודישע איבערזעצונגען פון פרעמדער ליטעראַטור, אַנערקען איך נישט, אַז מ'זאָל זיי פערבאָטען צו האַלטען אין אונזערע ביבליאָטעקען, כאָטש דיזעלבע קען מען לעזען אין אָריגינאַל, און אַ שאָד די צייט צו פערברענגען מיט איבערזעצונגען, דען מ'קאָן די צייט פערברענגען מיט היימישע ליטעראַטור. איבערהויפּט איז נויט'ג פאַר די יונגע מיידלעך אַ יודישע ליטעראַטור, ווייל אָנלייענענדיג זיך מיט די פרעמדע ליטעראַטורען נעהמען זיי זיך איבער מיט די פעסימיסטישע געדאַנקען און קומען צום אָנערקענונג, אַז דאָס גאַנצע לעבען בעשטעהט פון בלויז ליידען, און זעהן נישט דעם ציעל פון דאָ-זיין. לעזענדיג אָבער די יודישע ליטעראַטור דערנעהנטערן מיר זיך צו ג–ט, און פיהלען דעם צוזאַמענהאַנג פון די יודישע מצות מיט אונזער לעבען און ציעלען. ערשט נישט לאַנג האָב איך געלעזען אין „יוד" אַ פעליעטאָן א. נ. „אסתר'קע", אַ בילדעל פון דער לעצטער מלחמה, בעת וועלכער מיר יודען האָבען זיך אָנגעליטען פון אַזעלכע שרעקליכע רדיפות און ערנידערונגען. דער אויטאָר שטעלט אונז פאָר אַ יונגע העלד'ין, וועלכע האָט פערלוירען, בעת די שרעקליכע פּאָגראָמען אויף יודען אין אוקריינע, איהר פאָטער צוזאַמען מיט דער נאָהנטסטער פאַמיליע, און זי איז נאָך פאָרט ווייטער גרייט זיך צו אָפּפערן פאַר'ן יודענטום. דערזעהענדיג ווי כוליגאַנעס פאַלען אָן אויף אַ יוד, וועלכער האָט געטראָגען אַ ספר-תורה, און ציהען אַרויס אַ באַגנעט אויפ'ן ספר. פאַלט זי, אסתר'קע, צו צום ספר און בעדעקט עס מיט איהר קערפּער. די תורה בלייבט טאַקי אומבעריהרט אָבער דערפאַר פאַלט דאָס מיידעל אום מיט'ן באַגנעט אין האַרץ. אַדורכלעזענדיג דאָס בילדעל בין איך געווען אַזוי געריהרט און צוגלייך האָב איך געקריגען אַזאַ ליבע צום יודענטום, דאָס אין יענער מינוט בין איך געווען גרייט אויף אַלע קרבנות פאַר אונזער פאָלק ישראל. ווען דערזעלבער אויטאָר וואָלט זיין טאַלענט געווען צוגעטיילט דער יודישער יוגענד, וואָלט ער געווען אַ סך אויפגעטון פאַר'ן יודישען בוך. אין קאַטאַלאָג פון אונזער ביבליאָטעק קענען אויך אַריינקומען דייטשע ביכער, נישט איבערגעזעצטע נאָך אין דער יודישער שפּראַך, ווי למשל קאָהנ'ס זאַכען, תהלים, אַלע הירש'ס קאָמענטאַרען ווייטער ביכלעך פאַר קינדער, שוואַב'ס, וועלכע ענטהאַלטען שיינע מעשה'לעך פונ'ם יודישען לעבען. אויך ברויער'ס זאַכען זענען נויטיג פאַר דער אַגודיסטישער ביבליאָטעק.

דאָס מאָל וועל איך מיך בעגרעניצען מיט די עטליכע אַלגעמיינע בעמערקונגען. ביי דער נאָהנטסטער געלעגענהייט וועל איך מיך בעמיהען נעהנטער צו בעהאַנדלען די פראַגע פון ביכער-צוקלויב.

פון צענטראַלען סעקרעטאַריאַט.

דער צוגאָב אַרבייטס-פּלאַן.

די טעג ווערט פונאַנדערגעשיקט צו אַלע בנות-אָפּטיילונגען דער נייער צוגאָב אַרבייטס-פּלאַן, אַ הוספה צו דער בראָשור „די אָרגאַניזירונג פון בנות אגודת ישראל", עס ווערען אינ'ם דאָזיגען פּלאַן אָנגעוויזען אויף פיל וויכטיגע נייע אַרבייט-געביטען, ווי אויך אַ רייהע אויפקלערונגען וועגען נישט גענוג קלאָרע אַרבייט-צווייגען פון דער בנות-בעוועגונג. אַ בעזונדער גרויס אָרט פערנעמט די אַרבייט אונ'ם בתיה-פערבאַנד, וואָס איז נאָך לע"ע אַ יונגע צווייג פון דער בנות-רבייט פון די פיהרערינס זענען אין פיל פאַלען הילפלאָז.

דער נייער אַרבייט-פּליין האָלט 5 בויגען מאַשין-שריפט. בעקומען דעמזעלבען וועלען נאָר די בנות-אָרגאַניזאַציעס, וואָס האָבען בעצאָהלט מינדעסטענס פאַר 25 ת"ז אויפ'ן יאָהר תר"ץ. די יעניגע אָרגאַניזאַציעס, וואָס האָבען נישט געצאָהלט קיין „תרומת חברה" ענטפערט איבערהויפּט נישט דער צ. ס. אין קיין שום פאַל.

די מיטגלידס-קאַרטען אויפ'ן יאָהר 1930.

אַלע אָרגאַניזאַציעס, וואָס האָבען בעצאָהלט ת"ח אויפ'ן יאָהר תר"ץ, קאָנען בעקומען די זעלבע צאָהל מיטגלידס-קאַרטען אויפ'ן יאָהר 1930 צום פּרייז פון 10 גראָשען אַ שטיק. די ניי-געגרינדעטע אָרגאַניזאַציעס, וואָס האָבען זיך ערשט אָנגעשלאָסען אין דער צענטראַלע פון נאָך פּסח אָן, ווערען בעפרייט פון אויסקויפען „תרומת-חברה" און דאַרפען בלויז בעשטעלען מיטגלידס קאַרטען צו 50 גר. אַ שטיק. דאָס געלד מוז געשיקט ווערען פריהעראויס.

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 054 a הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 17 מתוך 20

פאַרוואָס נישט יודיש? (סוף פון זייט 16)

עס איז מיאוס נאָכצומאַלפּעווען פּריעמדע, עס איז העסליך זיך צו מאַכען פאַר אַ קאַריקאַטור, אַז דעמאָלט ווען עס איז נישט נייטיג, זאָל מען דאָס אייגענע לשון פון טאַטע-מאַמע און די ברייטע רעליגיעזע פאָלקס-מאַסען, אַזוי ברוטאַל פערשעמען...

חברות, לאָמיר אויף די בלעטער פון אונזער זשורנאַל „בית יעקב" אויפהויבען אַ שטאַרקע פּראָפּאַגאַנדע פאַר יודיש, רעדען און יודיש שרייבען — רופט אייך אָפּ בעוואוסטזיניגע און שטאָלצע בנות-שוועסטער, מיטצווירקען פאַר דערדאָזיגער זאַך!

לאה ברעננער

צי קומט נישט קיין סטיפּענדיעס פאַר תלמידות אין בית-יעקב-סעמינאַר?

איך האָב געלייענט אין „טאָגבלאַט" דיסקוסיע-אַרטיקלען צווישען פּרעזעס פון דער לאָדזער קהלה, דעם חשובען ה' מינצבערג און דעם ערפּשטעלער ה' א. מ.

די דערמאָנטע אויפגאַבע געהער צו אונזערע הייליגסטע אויפגאַבען, און יעדע בנות-אָרגאַניזאַציע מוז שוין אָרגאַניזירען די דאָזיגע אידעאַלע אַרבייט.

רבקה באַרענבוים

וועגען די ערלעדיגונג פון תרומת-חברה

אין קומענדיגען נומער פערעפענטליכען מיר ענטגילטיג די לעצטע רשימה פון די, וואָס האָבען זיך געווידמעט די היי-יעהריגע תרומת-חברה-אַקציע. ליידער האַלטען נאָך אַ טייל אויף, און נישט זיי שיקען אָפּ דאָס געלט און אויך נישט ד ביכלעך. זיי מאַכען זיך אַפילו נישט דערפון, וואָס מיר האָבען זיי שוין פיל מאָל אויפגעפאָדערט דורך בריף. מיר ווענדען זיך דעריבער, צו די אַלע וואָס ביי זיי געפינען זיך נאָך ביכלעך און איינקאַסירט געלט, זאָפאָרט ראָס צו ערלעדיגען, אין געגענפאַל וועלען מיר געצווינגען זיין עפענטליך זיי אויפצופאָדערן אויף די שפאַלטען פון אונזער זשורנאַל...

די תלמידות פון קראָקאָווער בית-יעקב-סעמינאַר אויף אַנ'אויספלוג אין וויעליטשקאַ

ראָגאָווי. ווי עס איז צו זעהן פון דעם וויכוח שטעהט יעדענפאַלס די לייטונג פון דער לאָדזער קהלה אויפ'ן שטאַנדפּונקט, אַז די וואָס לערנען אין יודישע רעליגיעזע הויך-שולען קומט אַ סטיפּענדיום. איך מיין אַלזאָ אַז עס איז קיין ספק נישט, אַז דער בית-יעקב-סעמינאַר אין קראָקאָ. איז אַזאַ הויך-שול, וואָס זיינע תלמידות פערדינען לכל הדעות נאָך סטיפּענדיעס. נו, פרעגט זיך פאַרוואָס האָט די אָרטאָדאָקסישע מעהרהייט פון דער לאָדזער קהלה, זיך נישט געווענדעט קיין קראָקאָ, וואו עס זענען פערהאַן פיל, וואָס נייטיגען זיך אין דעם?

ווי מיר איז בעקאַנט זענען פערהאַן אין לאָדז אייניגע טאַלאַנטירטע מיידלעך, וואָס האָבען געענדיגט דער לאָדזער „בית יעקב" שול און ווילען אָנקומען קיין קראָקאָ אין סעמינאַר, נאָר זייערע פינאַנציעלע מעגליכקייטען ערלויבען דאָס נישט.

צי וואָלט-זשע נישט געווען קיין יושר, אַז די לאָדזער קהלה זאָל בעשטימען אַ סטיפּענדיע פאַר די דאָזיגע בנות-עיר?

רחל בת-טובים.

לאָמיר זאָרגען פאַר אַ ביסל פרישע לופט פאַר אונזערע יונגע שוועסטערלעך!

דער פריהלינג איז ענדליך שוין אונזער אָפטער גאַסט געוואָרען און מיר שטעהן שוין האַרט אויף דער שוועל פון'ם זומער. ווי איינער וואָר קען וועט מכתמא אנטלויפען פון שטאָטישען טשאַד, און זיך געפונען אַ מקום-מנוחה אין פעלד און וואַלד. שוין אָפּגערעדט פון די רייכע וואָס וועלען באַלד פאָהרען אין די וויטע און היימישע קור-ערטער, נאָר אַפילו די בעמיטעלטע מענשען, וועלען אויך פונאַנדער פאָהרען זיך אויף די זומער-וואוינונגען און געניסען פון די ריינע פרישע זומערדיגע לופטען.

נו, וואָס זאָל געשעהן מיט אונזערע אָרימע קינדער אין דער דאָזיגער צייט?

איך מיין אַז אונזערע בנות-אָרגאַניזאַציעס אין יעדען אָרט דאַרפען שוין נעמען די איניציאַטיוו אין דער האַנד, און בעזאָרגען מיט אַ ביסל פרישע לופט כאָטש אונזערע בית-יעקב-שוועסטערלעך אין די חברות פון אונזער בתיה-פערבאַנד.

אין גרעסערע שטעט דאַרפען מיר פיהרען אַנ'אַקציע פאַר ספּעציעלע זומער-קאָלאָניעס, אין קלענערע שטעט לפחות האַלב-קאָלאָניעס, צונויפצונעמען די קינדער אונטער די אויפזיכט פון בנות-עסקנות און זיי פיהרען יעדען טאָג אויף פרישע לופט א. ד. גל.

ביבליאָגראַפישע נאָטיצען.

„די יודישע רעליגיע און די יודישע נאַציע" — פון ד"ר בן-ציון פעסלער, אַרויסגעגעבען פערלאַג „ישרון" — וואַרשע.

ד"ר בן-ציון פעסלער, דער הייסער חסיד פון נתן בירנבוים, איז דער אמת'ר אינטעליגענט. אַ מענש מיט אַלזייטיג וויסען, אַ גרויסער טאַלענט מיט תוכן. אינטערעסאַנט זיין וואָרט, קיילעכדיג ביז אַראָפּ זיין שורה, פיין אויסגעהאַקט און אָפּגעטאַקט איז יעדער זאַץ. ניכטער, מיט אויפגעהויבענע העגד איז זיין פילאָזאָפישער אַרט דענקען. אַזוי אַרום האָט פעסלער'ס האַנט אָנגעשריבען דאָס חיבור: „די יודישע רעליגיע און די יודישע נאַציע". אַ האַרב און אַ שווער פּראָבלעם, וואָס איז אגב אויסנאַמליך אָנגעווייטאָגט פאַר'ן אָרטאָדאָקסישען יודענטום, האָט פעסלער מיט געניאַליטעט און טאַלאַנט אַלזייטיג בעלויכטען.

שלעכטע צייטען באותה שעה אין די רייהען פון גלויביגע יודען. עס מעהרען זיך די אָפּטריניגע ווי מאַי, וואָס ווערען פערכאַפּט פון איין זייט, דורך פוסט און פּאַסטקייט און ווערען פון דער אנדערער זייט פערשלינגען דורך הויכע „אידעען", אויסגעוואַקסענע אויף דער שיס פון ציוויליזאַציע, פּראָגרעס און קולטור. די פראַגע פון פוסט-און פּאַסטניק אָבטריניגען איז קלאָר און בעוואוסט: „אין בור ירא חטא"... פעסלער קומט נאָר געגנוי חשבונ'ן און בילאַנסירען דעם אָבטריניגען מטעם אידעען, אָדער מפיומר'שטע אידעען, דעם פערכאַפּטען דורך השכלה אַסימילאַציע, מיסטיק, אַציאָנאַליזם, קולטור-נאַציאָנאַליזם. ער פיהרט דעם חשבון אויף גראַדע ליניען אַזוי, אַז עס איז בולט דער סך-הכל: דאָס בעסטע פון די נייע אידעען פיהרען צו אונקאָנסעקווענץ. עס איז פאַרט אַ מכה. וואָרום אמת איז אַז די קולטור-אידעען זענען שעהנע דרשות, וואָס האָבען אויפגעפרישט און אויסגעפוצט דעם כרם בית ישראל, אָבער דערביי איז אינעווייניג געבליבען אַלעס פערפוילט, בעהאַלטען דער שאָטער אין אַלע ווינקעלעך, אַ פנים, אַז די אויפרעגונג גופא שמעקט אין תוך געגומען מיט צופוילטקייט.

ווער ווייסט דען נישט דעם סוד, אַז דעם ריכטיגען עול-גלות אין זיין פולער האַרבקייט פיהלען גראָד אַמשטאַרקסטען די ישראל-סבא יודען — וועמען עס איז אגב אורשפּרונגליך פרעמד די „קולטור שיטה" און דאַך אַ דאַנק זיי האָבען יודישע קינדער אַ קיום און דערהאַלטען זיך חי-נישט-הי אין לעבען אויף דער

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 054 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

וועלט. מעגליך, אז יודען אין גלות האָבען אויך פון די פּראָגרעסיווע קולטור-שטות עפּעס געהאַט — דעם פּריצת גדר אז אַ מומר כל זמן ער האָט נישט קיין אָפּיציעלען טויף-שיין איז אַ יוד, מ'שטיינסגעזאָגט אַ יוד... און מערקווירדיג אַז גראַד די שעפּער פון נאַציאָליזם און קולטור-נאַציאָנאַליזם פּראָפּאַגירען אַליין נישט איין מאָל דעמזעלבען געדאַנק און אופן פון היטען רעליגיע און נאַציע אין הסכם מיט דער שטרענגסטער אָרטאָדאָקסישער שיטה. אַזוי האָט דאָך אחד העם געשריגען געוואַלד אַז מען דאַרף די קדושה פון שבת היטען בפּרטות. אַזוי האָט דער דיכטער ח. נ. ביאַליק געמאַכט יעלות, אַז מען זאָל היטען די הלכה — און דאָך איז אַ פאַקט, אַז עס איז זיי אַליין דאָס געבליבען פרעמד. נאָך מעהר פרעמד איז עס געבליבען פאַר זייערע אָנהענגער און נאָכפאָלגער.

שעהן זענען געווען זייערע דרשות אָבער זעהר נישט שעהן איז דאָס נישט דערהאַלטען דעם קיום פון אייגענע ווערטער!

נישט איינמאָל האָבען זיי געפּרובט מאַכען אויפמערקזאַם, אַז רעליגיע איז אַ פּריוואַט-זאַך און דערביי געווען די ערשטע, וואָס האָבען די פּריוואַט-זאַך נישט געוואָלט היטען. נישט געווען זענען זייערע דרשות יוצא מן הלב, איז ממילא געקומען די פאַלשער ביוש פאַר די מלעיגים. לא הביישן למד...

אָבער דערפאַר זעהט און קוקט אויף נתן בירנבוים'מען, דער אמת דערהויבענער קולטור-מענש, וואָס האָט בראשית דערפיהלט די פאַלשע בושה — פאַ-וואָס עפּעס זאָל יענער לאַכען פון איהם, אַז ער וויל ליבערש לאַכען פון יענעם, דעם פלאַטשיגען קאָפּ. אַזוי אַרום איז זיין דרשה געוואָרען אמת, יוצא מן הלב און ממילא געוואָרען נכנס ללב, — אַריינגעדרונגען אין זיין אייגען הארץ אריין... איז בירנבוים געבליבען דער אמת יודישער יוד מיט יודישע יודען צוגלייך.

הארכיון היהודי

דער מענש פון ווירקליכער רעליגיע און נאַציע —

אַזוי אַרום פערשאַפט פעסלצר'ס חיבור אַ גייסטיגען גענוס יעדען לייענער און לעזט דאָס אַזוי הארבע, אינטערעסאַנטע און קאָמפּליצירטע פּראָבלעם.

לייב פיינגאָלד.

פון חודש צו חודש

דער ערפאָלגרייכער פּראָפּאַגאַנדע-טור פון די בנות-עסקנות.

ווי בעקאַנט האָט דער צ. ס. אָרגאַניזירט דעם פערגאַנגענעם חוהמ"פ אַ פּראָפּאַגאַנדע-טור פון די בנות-עסקנות אין אַ רייה שטעט. מיר געבען דאָ אַ קורצע איבערזיכט פון דעם דאָזיגען טור. צוליב מאַנגעל אין פּלאַץ נעמען מיר ארויס פון אַלע קאָרעספּאָנדענציעס נאָר איינצעלנע שורות.

אין וואַרשאַ און אין לובלין זענען פאָרגעקומען פּראָפּאַגאַנדע-פערזאַמלונגען מיט'ן אָנטייל פון פרל. סאַבוטקא (לאָדז). אין ביידע ערטער איז געווען גרויס ערפאָלג. אין לאָדז איז אויף דער פּראָפּאַגאַנדע פערזאַמלונג אַרויסגעטרעטען מיט רעפעראַטען פרוי פּאָגעל, פרל. ראָזא (בענדין) און פרל. קלוגער. אין וולאָצלאַוועק איז פאָרגעקומען אַ בעזוך מיט'ן אָנטייל פון פרל. רייזל ראָזאַ (וואַרשאַ). איהר בעזוך דאָרט האָט געבראַכט פיל ערפאָלג. אין וויעלון האָט געהאַלטען אַ רעפעראַט פרל. נאָוואָמיאַסט (זד-וואָלא). אַ דאַנק פרל. איגנער איז דאָרט געגרינדעט געוואָרען אַ בתיה פערבאַנד. אין גריצא איז ארויסגעטרעטען מיט אַ רעפעראַט פרל. שאַטאַן (בעלכאַטאָוו). עס איז אויך פאָרגעקומען דאָ-רט די אַלגעמיינע פערזאַמלונג מיט'ן אָנטייל פון פרל. שאַטאַן און עס איז געוועהלט געוואָרען אַ נייע פערוואַלטונג מיט פאָלגענדען צוזאַמענשטעל: עהרען-פּאָרז. לעהרערין שידלאָווסקאַ, טויבע ליפשיץ — פּאָרזיצ. קאַסיר. — פרל. צמח, סעקר. קיילע אַלעקסאַנדראָוויטש, ח. ציזעל, ח. קירשענבוים, זילבערמינץ — קאָלאָ. אין טשענסטאָכאָוו... — איז ארויסגעטרעטען פרוי שניירער און פרל. ראָזען (אָסטראָוו-מאַזאָוו.) אין רימאַנאָוו פרל. קליין (קראָקע). אויך דאָרט איז אויך געוועהלט געוואָרען אַ נייע פערוואַלטונג. פרוי עבענהאָלץ — פּאָרזיצ. פרל. קעניג — סעקרעט. פרל. פלוהר — קאַסיר. פרל. פיהרער — ביבליאָטעקאַר, פרל. גינצבערג, פרל. לעהרער — אַלס פיהרערינס פון'ם בתיה-פערבאַנד. אין פּשעדבאָזש האָט געווייזט פרל. קאַדזיאָל און דאָרט געהאַלטען אַ פּראָפּאַגאַנדע-רעפעראַט. אויף דער זעלבער פערזאַמלונג האָבען אויך גערעדט פרל. פריש, פרל. עפּשטיין און פרל. גאָטעסמאַן. אין בושעושין איז פאָרגעקומען אַ פּראָפּאַגאַנדע פערזאַמלונג אונטערן פאָרזיץ פון פרל. קראָנגראָד און רעפערירט האָט די לעהרערין קלוגער (פון לאָדז). אין ליפנא איז פאָרגעקומען אַ בעזוך פון פרל. לובאַרט (פּלונסק). אַ דאַנק איהר בעזוך איז דאָרט געגרינדעט געוואָרען אַ בתיה-פערבאַנד: די פיהרערינס זענען: יוטא קאָנשטאַם, שרה ניימאַרק און סימא גורפינקעל. חוץ די דערמאָנטע זענען אויך בעזוכט געוואָרען פאָלגענדע שטעט: פּיעטרקאָוו — פרל. באָבראָווסקאַ, קאַליש — פרל. קנאַבלעוויטש, קוטנא — פרל. פלידערבוים, לאַסק — פרל. פּאָזנער, מלאַוואַ — פרל. שטערן, פּראַשניץ — פרל. דאַן.

אַלע רעדנערינס, וואָס האָבען זיך בעטייליגט אין פּראָפּאַגאַנדע-טור האָבען בעקומען צוגעשיקט דאַנק-בריף פון צענטראַלען-סעקרעטאַריאַט.

אין בענדין און אין וואָלבראָם זענען פאָרגעקומען אין פערגאַנגענעם חול-המועד גרויסע פּראָפּאַגאַנדע-מיטינגען פאַר'ן בנות-געדאַנק, וואו עס האָט רעפערירט דער לייטער פון צ. ס. ה' א. ג. פרידענזאָן.

אַכטונג!

די וואָס שיקען די קאָרעספּאָנדענציעס, מוזען אינבעדינגט שרייבען גאַנץ קורץ. עס איז אונמעגליך צו דרוקען, אין אַ זשורנאַל, לאַנגע בעריכטען. די וואָס וועלען זיך דערצו נישט צופּאַסען, קאָנען זייערע בעריכטען לחלוטין נישט געדרוקט ווערען! פון די שטעט, וואו דער זשורנאַל האָט נישט קיין אַבאָנענטען ווערען אָהן אויסנאַם נישט געדרוקט קיין בעריכטען.

ראש-חודש-אָוועגד אין בעלכאַטאָוו.

אין היינטיגען ראש-חודש אייר איז פאָרגעקומען אין בעלכאַטאָוו אַ ראש-חודש-אָוועגד. עס האָבען געהאַלטען רעדעס מעניגא דיומא: פרל. קאַדזיאָל, פרל. שאַטאַן, לעהרערין שטאָקמאַן. פר. ליבערמאַן און פרל. באָרענשטיין. עס איז אויך פאָרגעקומען אַ פייערליכער סעודת-ראש-חודש. *

די פּעדאַגאָגישע אָפּטיילונג אין אונזער זשורנאַל.

צוליב טעכנישע סבות איז נישט אַריין אין היינטיגען נומער די זעלבע אָפּטיילונג אונטער דער ווייטערדיגער רעדאַקציע און לייטונג פון י. ל. אָרלעאַן, די אָפּטיילונגען זיין געדרוקט בעזה"ש אין קומענדיגען נומער מיט זעהר אַ רייכען אינהאַלט.

אַ פערדריסליכער טעות

אין היינטיגען נומער זענען עפ"י סבה פערטוישט געוואָרען די נומערן פון די זייטען 16 און 17. מיר בעטען דערויף אונזערע לעזער ענטשולדיגונג.

די רעדאַקציע

שוין ארויס פון דרוק:

דאָס הויפּט-געבעט פון אונזערע תפלות

(שמונה-עשרה)

איינלייטונג, איבערזעצונגען און ערקלערונגען

— בעאַרבייט דורך —

אַלכסנדר זושא פרידמאַן

ארויסגעגעבען אין צוויי העפטען דורך דער קרן-התורה-צענטראַלע אין פּוילען

אָפּטיילונג בית-יעקב.

ערשטער טייל פּרייז 75 גר. — צווייטער טייל 1.25 גר.

פאַר פּאָרטא 10 גר.

— אָהן געלט ווערט נישט געשיקט! —

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem
ŁÓDŹ, Maj 1930
„BAJS JAKOW“

Cena 1 Zł.
P.K.O. 65.613

RokVII zeszyt 8 (54.)
Adres Red. „Bajs Jakow“
Łódź, Aleksandrowska 28.
Telefon 109-77.

מ ז ל ט ו ב

א ברכה׳פולען מזל-טוב ווינשען אונזער עהרען-פאָרזיצערין און איבערגעגעבענע פיהרערין, גייסטיגע ערציהערין, חשובע לעהרערין און שטאָלצע טרעגערין פון אונזער אידעאל

פרל. בתי׳ נאַשעלסקא

צו איהר תנאים-שרייבען מיט

ה׳ שמעון אהרן הערשקאָוויטש (ווארשא)

זאָל איהר צוקונפט זיין א קייט פון אייביגע צופרידענהייט און גליק.

פולטוסק

בנות אגודת ישראל
בית יעקב שול
פרויען פערבאַנד ביים בית-יעקב

ערשטע גרופע בתי׳: מחנכות: דירעקטאָר, שטערן
2-טע „ „ „ אסתר סקורקא ח׳ ווישניאַ, שרה ווישנא
3-טע „ „ „ פינקעלמאַן, פייגא סקורקא
4-טע „ „ „ פערלעבערג, פאָדעמבאָוויטש

א הארציגען מזל-טוב

ווינשען מיר די איבערגעגעבענע בנות-עסקנות, די חברות פון אונזער צע.כראל-ראט פרל.

חי׳ ראָזענבלום

(דאָצענטין אין קראָקאָווער סעמינאר)

און פרל. בתי׳ נאַשעלסקא

(לעהרערין אין פולטוסק)

צו זייער פערלאָבונג.

דער אלמעכטיגער זאָל בעגליקען אייער עתיד און איהר זאָלט אינס ווייטערן קאמף פאר אונזער הייליגען אידעאל, זיין געבענטש מיט ערפאָלג ווי ביז אהער!

צענטראַלע
בנות אגודת ישראל
אין פוילען

צו דער פערלאָבונג פון אונזער בנות-חברה פ. פערבערקאָוויטש ווינשען מיר א הערצליכען מזל-טוב. זאָלען גליק און צופרידענהייט דיין לעבענס-וועג בעגלייטען

נייסאַנץ — בנות-אגודת-ישראל

א הארציגען מזל-כוב ווינשען מיר צו דער חתונה. פון אונזער פערוואַלטונגס-מיטגלידערין פרל. דבורה איגעלבערג מיט ה׳ ריבאק (לאָדז) און אונזערע אידעען - שוועסטער פרל. הינדא גאָלדהאַמער מיט ה׳ הערשאָוויטש (בלאַשקי) פרל. ברכה פייערמאן מיט ה׳ מאגנישעווסקא (לאָדז)׳ פרל. שרה איגליצקא מיט ה׳ ווראצלאווסקי (זד. וואַרא). הש״י זאָל אייער צוקונפט מיט הימליש גליק בענשען.

זד.-וואָלא — בנות אגודת ישראל

בברכת חמה ונלבבה מברכת אני את ידידתי החשובה מרת הי׳ ראָזענבלום לארושי׳ עם מר קאָהן. יה״ר שדרכך תהי׳ סוגה בשושנים, ותהיי לאלפי רבבה.

טיקטין — חנה שפרא

א ברכה פולען מזל-טוב ווינשען מיר די גרינדער פון אונזער „בית יעקב“ און חשוב פערוואַלטונגס-מיטגלידער ר׳ יוסף פוקס און זיין פרוי צו דער חתונה פון זייער זוהן יהודה לייב מיט פרל. דינה טאַהמאן (בריסק-קוי.), זאָל זייער צוקונפט מיט בלומען פון אונזער בית-יעקב-אידעאל בעציהרט זיין.

פערוו. בית יעקב שולע
וולאָצלאַוועק
פאָרזיצ. רחל רובינשטיין

א הערצליכען מזל-טוב ווינשען מיר אונזערע אַקטיווע מיטגלידערינס פרל. יהודית ציוויאק (ווישקאָוו) מיט ה׳ חאצעק (אָסטראָלענקא) און פרל. ראַכעל צייטאָג (ווישקאָוו) מיט ה׳ עלפאַנט (וואַרשא) צו זייער פערלאָבונג. גליק און צופרידענהייט זאָלען אייער לעבענס-בעגלייטער זיין

ווישקאָוו — לעהרערין: מרים טויבע
בנות אגודת ישראל

לידידי היקרים הסיפרים המצויינים מר יחיאל מיכל קעניג ומר אליעזר נובומיסט נ״י — ברכת מזל-טוב חמה ונלבבה לאירושם. א. ג. פרידנזון

ארכיון אסופות

א הערצליכען מזל-טוב ווינשען מיר אונזער ליבער קוזינע הרבנית מרת רבקה ביילה ארבוס פון דיכוואל צו דער פערלאָבונג פון איהר טאָכטער חנה שרה מיט ה׳ וואָלף קארא פון אוניעיעוו.

סטאַווישין — פאַמיליע ברעננער

א דארציגען מז״ט צו דער פערלאָבונג פון פרל. אסתר באָרנשטיין מיט ה׳ מאזינגער (קראָקא) ווינשט רבקה וואוידיסלאַווסקא

אהארציגען מז״ט דער פערלאָבונג פון פרל. חי׳ ראָזענבלום (דאָצענטין אין קראָקאָווער סעמינאַר) מיט ה׳ יצחק קאָהן (לאָדז) ווינשט: רבקה וואוידיסלאַווסקא, מרים גרינבערג, זלאַטקא באָרנשטיין, רבקה טשערניק, לאה קויפטייל, פייגע ראָטענבערג.

די הארציגסטע מזל-טוב וואונשען מיינע ליבע פריינדינס פעסע שייער (קאָנסטאַנטין) חי׳ ראָזענבלום (לאָדז) צו זייער פערלאָבינג ווי אויך גיטעל בייגעל (קראָקא) צו איהר חתונה.

אייערע נייע לעבענס-וועגען זאָלען מיט אייביגעס גליק און צופרידענהייט זיין געבענשט.

לאָדז — ס. קליגער

הארכיון היהודי

א הארציגען מזל-טוב ווינשען מיר אונזערע לאַנג יעהריגע מיטארבייטער און חשובע פריינד

יחיא׳ מיכל קעניג

און

אליעזר נאָוואָמיאַסט

צו זייער תנאים שרייבען!

רעדאקציע ב״י זשורנאל אין לאָדז

פון טיפען הארצען ווינשען מיר מזל-טוב אונזער אידעאלע מיטארבייטערין פרל. חי׳ ראָזענבלום צו איהר פערלאָבונג מיט ה׳ קאָהן.

די לאָדזער בנות אגודת ישראל

בברכת מז״ט חמה ונלבבה מברכות את מורתנו היקרה מרת חי׳ רוזנבלום לאירושה עם מר כהן — שמולה תורת קקרני השמש.

התלמידות מבי״ס שבלודז מהקורס 6

Red. Lezer Gerszon Frydenzon | געזעצט: מ. ליבעסקינד, לאדז קילינסקא 50 | Tłocznia J. Djament, Łódź, Kilińskiego 50. Tel. 188-76·

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 054 a הודפס מתוך הארכיון היהודי